Kharazmi University

Space Economy and Rural Development

Online ISSN: 2588-476x
Homepage: https://khu.ac.ir

Exploring the Effects of Ecotourism on Entrepreneurship Indicators in Rural Settlements (Case Study: Dalkhani District, Ramsar County)

Firooz Nazeri [1] | Seyed Ramin Ghafari [2]✉ | Amir Gandomkar [3] |Hamid Saberi [4]

1. Department of Geography, Faculty of Humanities, Najafabad Branch, Islamic Azad University, Najafabad, Iran. E-mail: Fi.nazeri52@gmail.com
2. Corresponding Author, Education and Extension Institute, Agricultural Research, Education and Extension Organization, Tehran, Iran. E-mail: Sr.ghafari@iate.ir
3. Department of Geography, Faculty of Humanities, Najafabad Branch, Islamic Azad University, Najafabad, Iran. E-mail: aagandomkar@gmail.com
4. Department of Geography, Tourism Research Center, Faculty of Humanities, Najafabad Branch, Islamic Azad University, Najafabad, Iran. E-mail: Hamidsaberi2000@gmail.com

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:
Received 06 February 2025
Received in revised form 26 May 2025
Accepted 20 July 2025
Published online 22 September 2025

Keywords:
Ecotourism,
Dalkhani District,
Sustainable Development,
Ramsar County,
Rural Entrepreneurship.

ABSTRACT

Objective: Ecotourism supports sustainable rural development by preserving the environment and biodiversity, creating jobs, enhancing entrepreneurship, and improving local livelihoods. This study examines how ecotourism impacts entrepreneurship indicators in rural settlements of Dalkhani District, Ramsar County.

Methods: The research is descriptive–analytical and applied, using documentary and field methods (questionnaires, interviews, observations). The statistical population comprises 3,475 households in 98 rural settlements, from which 370 were selected via Cochran's formula using systematic random sampling. Questionnaire validity was confirmed by ecotourism and entrepreneurship experts; reliability was high (Cronbach's alpha = 0.949). Data were analyzed with SPSS, Smart PLS, and GIS tools, applying Spearman correlation, one-sample t-tests, and path analysis to explore causal relationships.

Results: Among ecotourism dimensions, the economic (score = 31.53) and socio-cultural (score = 27.91) indicators had the strongest correlation (0.74). The weakest link was between physical–spatial and economic indicators (0.32). All dimensions significantly affected rural entrepreneurship, with ecotourism markedly fostering entrepreneurial activities.

Conclusion: In Dalkhani, ecotourism has created jobs, increased household income through accommodation, hospitality, agricultural product sales, and handicrafts, and moderately improved local infrastructure. However, insufficient attention to sustainability risks ecological and cultural imbalances. Future rural planning should integrate sustainability to ensure long-term benefits.

Cite this article: Nazeri, F., Ghafari, S.R., Gandomkar, A., & Saberi, H. (2025). Exploring the Effects of Ecotourism on Entrepreneurship Indicators in Rural Settlements (Case Study: Dalkhani District, Ramsar County). *Space Economy and Rural Development*, 14 (52), 83-102. http//doi.org/10.61882/serd.14.52.6

© The Author(s)
Publisher: Kharazmi University
DOI: http//doi.org/10.61882/serd.14.52.6

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2025-12-06]

[DOI: 10.61882/serd.14.52.6]

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Ecotourism not only offers novel opportunities for sustainable rural development and the conservation of the natural environment and biodiversity but also serves as a catalyst for job creation, entrepreneurship enhancement, and the improvement of local livelihoods. The present study seeks to answer the central question: How can ecotourism, under current conditions, contribute to strengthening entrepreneurial indicators and ensuring the economic, social, and environmental sustainability of rural settlements in the Dalkhani District of Ramsar County?

Methods

This applied research employs a mixed-method survey design. Data collection relied on both documentary (library-based) and field methods. Fieldwork included questionnaires, direct observation, interviews with officials and local managers, entrepreneurs, database reviews, statistical tables, and photographic documentation. Expert opinions in ecotourism, rural tourism, and active entrepreneurs in Ramsar's ecotourism sector were incorporated to identify relevant factors. A preliminary questionnaire was designed using a five-point Likert scale.

The statistical population consisted of 3,475 households across 98 rural settlements in Dalkhani District, with 370 households selected through Cochran's formula. The questionnaire's validity was confirmed by ecotourism and entrepreneurship specialists, and its reliability was found acceptable (Cronbach's alpha = 0.949). Data processing and analysis were conducted using Excel and SPSS. The study area map was prepared using ArcGIS. Analytical tools included mean ranking of variables, the one-sample t-test, Spearman correlation, and path analysis for examining causal relationships between ecotourism and rural entrepreneurship indicators. To assess interrelationships among rural entrepreneurial indicators, Smart PLS4 was employed.

Results

The study assessed the impact of environmental, socio-cultural, economic, and spatial-physical dimensions of ecotourism development. The strongest correlation emerged between the economic indicator (31.53) and the social indicator (27.91), with a correlation coefficient of 0.74, while the weakest association was between the spatial-physical and economic indicators (0.32). Results confirmed that each dimension significantly affects rural entrepreneurial indicators, and that ecotourism has markedly facilitated entrepreneurship development in rural settlements.

Conclusion

Ecotourism in the study area has successfully created new employment opportunities and increased household income through accommodation, hospitality, agricultural product marketing, handicrafts, and relative improvements in local infrastructure. However, insufficient attention to sustainable development principles has produced ecological and cultural imbalances within rural settlements. Therefore, future planning must integrate sustainability considerations into rural development strategies.

Keywords: Ecotourism, Dalkhani District, Sustainable Development, Ramsar County, Rural Entrepreneurship.

Author Contributions

First Author: Preparation and processing of samples, conducting experiments and data collection, performing calculations, statistical analysis of data, analysis and interpretation of information and results, drafting the manuscript.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2025-12-06]

[DOI: 10.61882/serd.14.52.6]

Second Author: Primary thesis supervisor, research design, overseeing the research process, reviewing and verifying results, revising, reviewing, and finalizing the manuscript.
Third Author: Secondary thesis supervisor, participation in research design, supervising the research, reviewing and revising the manuscript.
Fourth Author: Thesis advisor, participation in research design, supervising the research, reviewing and revising the manuscript.

Data Availability Statement
"Not applicable".

Acknowledgements
The authors deem it necessary to express their sincere gratitude to the esteemed editorial board and reviewers of the journal for their thorough review of the manuscript and their valuable structural and scientific feedback.

Ethical considerations
All authors confirm that ethical principles were upheld in conducting and publishing this research.

Funding
This article was prepared without any financial support.

Conflict of interest
The authors declare no conflict of interest.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2025-12-06]

[DOI: 10.61882/serd.14.52.6]

دانشگاه خوارزمی

اقتصاد فضا و توسعه روستایی

شاپا الکترونیکی: ۲۵۸۸-۴۷۶X

Homepage: https://khu.ac.ir

واکاوی اثرات اکوتوریسم بر شاخص‌های کارآفرینی در سکونتگاه‌های روستایی (مورد مطالعه: بخش دالخانی شهرستان رامسر)

فیروز ناظری[۱]| سید رامین غفاری[۲]✉| امیر گندمکار[۳]| حمید صابری[۴]

۱. گروه جغرافیا، دانشکده علوم انسانی، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد، ایران. رایانامه: Fi.nazeri52@gmail.com

۲. نویسنده مسئول، مؤسسه آموزش و ترویج، سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی، تهران، ایران. رایانامه: Sr.ghafari@iate.ir

۳. گروه جغرافیا، دانشکده علوم انسانی، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد، ایران. رایانامه: aagandomkar@gmail.com

۴. گروه جغرافیا، مرکز تحقیقات گردشگری، دانشکده علوم انسانی، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد، ایران. رایانامه: Hamidsaberi2000@gmail.com

اطلاعات مقاله

نوع مقاله:
مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۱/۱۸
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۳/۰۵
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۴/۲۹
تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۶/۳۱

کلیدواژه‌ها:
اکوتوریسم،
بخش دالخانی،
توسعه پایدار،
شهرستان رامسر،
کارآفرینی روستایی.

چکیده

هدف: اکوتوریسم، علاوه بر ایجاد فرصت‌های نوین برای توسعه پایدار مناطق روستایی و حفظ محیط زیست و تنوع زیستی، می‌تواند به طور مؤثری در ایجاد اشتغال، تقویت کارآفرینی و بهبود معیشت جوامع بومی نقش ایفا کند.

روش پژوهش: این تحقیق از نوع توصیفی – تحلیلی بوده و داده‌ها از طریق روش‌های اسنادی و میدانی جمع‌آوری گردید. جامعه آماری، ۳۴۷۵ خانوار ساکن در ۹۸ سکونتگاه روستایی بخش دالخانی شهرستان رامسر است که با فرمول کوکران تعداد ۳۷۰ خانوار به عنوان نمونه انتخاب گردید. تجزیه و تحلیل داده‌ها با نرم‌افزار SPSS و Smart PLS انجام شد. روایی پرسشنامه با نظرات متخصصان اکوتوریسم و کارآفرینی تأیید و پایایی آن با ضریب آلفای کرونباخ ۰/۹۴۹ به صورت مطلوب ارزیابی گردید.

یافته‌ها: نسبت تأثیر ابعاد محیط‌زیستی، اجتماعی– فرهنگی، اقتصادی و کالبدی– فضایی توسعه اکوتوریسم بررسی شد. در این معادله، شاخص اقتصادی با رتبه ۳۱/۵۳ و شاخص اجتماعی با رتبه ۲۷/۹۱ بیشترین ارتباط و پیوستگی را با یکدیگر داشته که رقمی برابر با ۰/۷۴ است و کمترین تأثیر متقابل نیز مربوط به ارتباط شاخص کالبدی– فضایی با شاخص اقتصادی بوده که رقمی بالغ بر ۰/۳۲ را دربرمی‌گیرد. تحلیل‌ها نشان داد که هر یک از این ابعاد به طور معناداری بر شاخص‌های کارآفرینی روستایی اثرگذار بوده و اکوتوریسم به شکل چشمگیری توسعه کارآفرینی را در سکونتگاه‌های روستایی تسهیل کرده است.

نتیجه‌گیری: در منطقه مورد مطالعه، اکوتوریسم توانسته است فرصت‌های شغلی جدیدی ایجاد کرده و باعث افزایش درآمد خانوارها از راه خدمات اقامت، پذیرایی، فروش محصولات کشاورزی و صنایع دستی و تقویت نسبی زیرساخت‌های محلی شود. اما بی‌توجهی به مقوله توسعه پایدار، منجر به عدم تعادل اکولوژیکی و فرهنگی سکونتگاه‌های روستایی شده است. بنابراین ضروری است این موضوع در برنامه‌ریزی‌های آینده مد نظر مسئولان و مدیران روستایی قرار گیرد.

استناد: ناظری، فیروز؛ غفاری، سید رامین؛ گندمکار، امیر؛ و صابری، حمید (۱۴۰۴). واکاوی اثرات اکوتوریسم بر شاخص‌های کارآفرینی در سکونتگاه‌های روستایی (مورد مطالعه: بخش دالخانی شهرستان رامسر). *اقتصاد فضا و توسعه روستایی*، ۱۴ (۵۲)، ۸۳-۱۰۲. http//doi.org/10.61882/serd.14.52.6

ناشر: دانشگاه خوارزمی

© نویسندگان

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2025-12-06]

[DOI: 10.61882/serd.14.52.6]

مقدمه

امروزه، گردشگری به‌عنوان یکی از مهم‌ترین منابع اقتصادی، نقش مهمی در توسعه همه‌جانبه کشورها ایفا می‌کند. با توجه به تغییرات اجتماعی و اقتصادی، تمایل به سفر به مقصدهایی که از زیبایی‌های طبیعی، فرهنگ‌های محلی و تجربیات بی‌مانند برخوردار می‌باشند، به شدت افزایش یافته است. اکوتوریسم به عنوان یکی از گونه‌های برتر گردشگری، علاوه بر ایجاد فرصت‌های نوین برای توسعه مناطق روستایی و حفاظت از محیط زیست، می‌تواند در ایجاد فرصت‌های شغلی و تقویت کارآفرینی در جوامع بومی مؤثر واقع شود. بنابراین، با توجه به ماهیت اصلی اکوتوریسم که بر گردشگری مبتنی بر طبیعت و حفظ هویت فرهنگی جوامع محلی استوار است؛ همواره بر دو مقوله بهبود معیشت و حفظ تنوع زیستی تأکید شده (سامال، داش[1]: ۲۰۲۳: ۱) است و به عنوان ابزاری ضروری برای تقویت نوآوری، فراگیری اجتماعی و تاب‌آوری شناخته می‌شود (ماندیک، پتریک و پیو سِویک[2]، ۲۰۲۵: ۳) و ظرفیت محرکی را بر طبق فرهنگ محلی و مشارکت فعالانه مردم جوامع بومی در توسعه اقتصادی و رفاه آنان و ذینفعان مرتبط با اکوتوریسم به دنبال داشته و دارد (سوئنارتو و همکاران[3]، ۲۰۱۸: ۲).

از این رو، اکوتوریسم با ارائه رویکردی نوین در حوزه گردشگری، به ترویج سفرهای مسئولانه با هدف مشاهده و درک عوارض طبیعی و اجزای فرهنگی جوامع محلی می‌پردازد (رفیعی و مجیدی، ۱۴۰۰: ۶۰). با این حال، پایداری این رویکرد، وابسته به ایجاد تعادل میان حفظ منابع طبیعی، توانمندسازی جوامع محلی و شکوفایی فعالیت‌های کارآفرینانه است. در سکونتگاه‌های روستایی، که اغلب با مشکلاتی همچون بیکاری، مهاجرت نیروی کار، کمبود فرصت‌های شغلی و ضعف در نوآوری اقتصادی روبرو هستند، اکوتوریسم می‌تواند فرصتی برای تغییر وضعیت موجود باشد. اما تحقق این اهداف به شناخت دقیق از تأثیر اکوتوریسم بر شاخص‌های کارآفرینی و شناسایی ظرفیت‌ها و چالش‌های موجود و نیز احترام گذاشتن ژرف به بافت فرهنگی روستایی و تعهد به حفاظت از منابع طبیعی و یکپارچگی محیط‌زیستی بستگی دارد (جاویر گارسیا هیگوئرا و همکاران[4]، ۲۰۲۳: ۳) و یک چارچوب معیشت پایدار برای تعیین میزان وابستگی جوامع روستایی به بخش کشاورزی، ایجاد می‌کند (ژانگ و همکاران[5]، ۲۰۲۴: ۱). از این رو، توسعه کارآفرینی به عنوان جایگزینی امیدوارکننده برای توسعه اقتصادهای سنتی شناخته شده است، زیرا زمینه را برای توانمندسازی روستاییان با هدف خود اشتغالی و پاسخگویی به نیازهای بازارهای محلی فراهم می‌آورد (فتوحی، حسینی‌نیا و سجادی، ۱۴۰۰: ۴۴۷). همچنین، کارآفرینی روستایی نقش مهمی در به‌کارگیری نوآوری، رشد و پیشرفت جوامع، ایجاد فرصت‌های شغلی و تعدیل ارتباط بین کشاورزی، میزان استفاده از زمین، جامعه و توسعه اقتصادی ایفا می‌کند (سخدری و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۷۰). به عبارت بهتر، کارآفرینی می‌تواند با خلق فرصت‌های اشتغال و درآمد، نقش مؤثری در بهبود وضعیت اقتصادی و معیشتی سکونتگاه‌های روستایی داشته باشد (خسروی‌پور، اسدالله‌پور و فرندپور، ۱۴۰۲: ۲۴).

با وجود اینکه جوامع روستایی به دلیل فعالیت در بخش کشاورزی، مهم‌ترین تأمین کنندگان مواد غذایی بوده و نقش مؤثری در تأمین امنیت غذایی کشورهای در حال توسعه ایفا می‌کنند، سکونتگاه‌های روستایی با در نظر گرفتن شرایط طبیعی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، غالباً با چالش‌های مختلفی مانند افزایش نابرابری‌های اجتماعی، مهاجرت بی‌رویه، بهره‌وری پایین بخش کشاورزی، فروپاشی اقتصادهای کشاورزی (گالوِز–گارسیا، جاریز–آرویو[6]، ۲۰۲۵: ۴)، بیکاری، کاهش جمعیت به‌ویژه در میان گروه‌های فعال اقتصادی، سطح پایین رفاه مردم، تخریب منابع طبیعی و از بین رفتن تنوع زیستی جوامع محلی، دست به گریبان هستند؛ به‌طوری که این مسائل، سکونتگاه‌های روستایی را به سمت ناپایداری سوق داده است (جمشیدی، جمینی و جمشیدی، ۱۴۰۲: ۴۳۱). در این میان، رونق کارآفرینی اکوتوریستی، شکل‌دهنده مفهوم اقتصاد محیط‌زیستی در جوامل محلی بوده (حبیبی و

[1] -Samal & Dash
[2] - Mandić, Petri´c & Piv˘cevi´c
[3] - Soenarto, Rahmawati, Riani, Handayani & Sudira
[4] - Javier García Higuera, Rogelja & Secco
[5] - Zhang, Chen, Yang, Sun & Zheng
[6] - Gálvez-García, Jaraíz-Arroyo & Ruiz-Ballesteros

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2025-12-06]
[DOI: 10.61882/serd.14.52.6]

کنعانی کاشانی، ۱۴۰۰: ۷۶) و توزیع درآمد حاصل از گردشگری طبیعی برای حمایت از جوامع بومی، بسیار با اهمیت می‌باشد و می‌تواند ضمن افزایش رفاه جوامع میزبان، به ترویج شیوه‌های گردشگری پایدار نیز بینجامد (پانگ و همکاران[1]، ۲۰۲۴: ۳).

توسعهٔ کارآفرینی در حوزهٔ اکوتوریسم به دلیل ارتباط عمیق با بحث‌های توسعهٔ پایدار و محیط زیست، نوع ویژه‌ای از کارآفرینی را شکل می‌دهد که تلفیقی از رویکرد رشدگرایی اقتصادی بر پایه حفظ محیط زیست است. این عامل می‌تواند منجر به تحول در الگوهای کسب‌وکار، رشد کارآفرینی و سرمایه‌گذاری در خدمات و محصولات محلی گردد. با این حال، چالش‌های متعددی نیز وجود دارد از جمله، ناکافی‌بودن زیرساخت‌های موجود، دسترسی محدود به منابع مالی و نبودِ هماهنگی میان نهادهای محلی و دولتی که می‌تواند مانع از بهره‌برداری کامل از ظرفیت‌های اکوتوریسم شود. با اینکه استفاده از مدل‌های اجتماعی گردشگری در زمینه کارآفرینی روستایی (ردی کومیتا، کریم و رِدی پراماتی[2]، ۲۰۲۳: ۱) به عنوان یک مزیت رقابتی برای فعالان حوزه اکوتوریسم محسوب می‌شود (دیپ شارما و همکاران[3]، ۲۰۲۴: ۲)، از این منظر، اثرات توسعه اکوتوریسم علاوه بر رونق اقتصادی و ارتقای کیفیت زندگی در جوامع محلی، می‌تواند به بروز تغییرات اجتماعی، اقتصادی و محیطی نیز بینجامد.

بنابراین، پژوهش حاضر با تأکید بر سکونتگاه‌های روستایی به عنوان بستری مهم برای توسعه پایدار، به دنبال بیان روابط و تحلیل اثرات اکوتوریسم بر شاخص‌های کارآفرینی، بوده و همچنین چگونگی تأثیرگذاری آن بر اقتصاد محلی و ایجاد اشتغال مولد و پایدار و نیز بهبود کیفیت زندگی ساکنان سکونتگاه‌های روستایی محدوده مورد مطالعه را مد نظر قرار می‌دهد. استان مازندران و به‌ویژه سکونتگاه‌های روستایی بخش دالخانی، یکی از قطب‌های بزرگ اکوتوریسم و دارای روستاهای فراوان با جاذبه‌های مختلف طبیعی و تاریخی است و بهره‌گیری از ظرفیت‌های موجود در آن، می‌تواند به رشد اقتصادی و افزایش ایجاد اشتغال مولد و کارآفرینی در سکونتگاه‌های روستایی بینجامد. با این حال، ضرورت بهره‌گیری از ظرفیت‌های اکوتوریستی آن با هدف رونق فعالیت‌های کارآفرینی، ایجاب می‌کند تا در زمینه شناسایی کامل فرصت‌های اقتصادی و اجتماعی مربوط به اکوتوریسم، اقدام لازم صورت گرفته و زمینه‌های شکوفایی اقتصادی و افزایش رفاه اجتماعی و بهبود کیفیت زندگی ساکنان محلی فراهم شود. بنابراین، هدف پژوهش حاضر، رسیدن به پاسخ این پرسش است که اکوتوریسم چگونه می‌تواند در شرایط کنونی به تقویت شاخص‌های کارآفرینی و پایداری اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی سکونتگاه‌های روستایی کمک کند.

پیشینه پژوهش

۱. پیشینه نظری

امروزه کارآفرینی در بیشتر نواحی جهان به عنوان ابزاری کلیدی برای رشد و توسعه به شمار می‌آید. از این رو، بسیاری از کشورهای جهان از جمله کشورهای توسعه‌نیافته، نگاه ویژه‌ای به مقوله کارآفرینی روستایی دارند (شامانیان، رحمانی فضلی و عزیزپور، ۱۴۰۱: ۱۷۳). در این میان، نقش اکوتوریسم در توسعه شاخص‌های کارآفرینی در سکونتگاه‌های روستایی یکی از موضوعات مهم در مطالعات توسعه پایدار است. اکوتوریسم به عنوان نوعی گردشگری که بر حفاظت از محیط زیست و فرهنگ‌های محلی تأکید دارد، می‌تواند تأثیرات مثبتی بر روستاها و جوامع محلی داشته باشد. اکوتوریسم همچنین می‌تواند در زمینه ایجاد فرصت‌های شغلی، تقویت ظرفیت‌های بومی، افزایش میزان درآمد روستاییان، حفاظت از محیط زیست و منابع طبیعی، توسعه امکانات، خدمات و زیرساخت‌ها، شناسایی، معرفی و حفظ فرهنگ محلی و در نهایت به توسعه همه‌جانبه و پایدار بینجامد. به بیانی دیگر، اکوتوریسم سفری مسؤولانه به مناطق طبیعی است که علاوه بر حفاظت از منابع محیطی و افزایش رفاه مردم محلی، زمینه‌های تفسیر و آموزش این فرآیند را نیز در بر می‌گیرد (حافظی و همکاران[4]، ۲۰۲۳: ۲). از دیگر سو، با توجه به اصول توسعه پایدار، اکوتوریسم در زمینه کاهش محرومیت و تنگناهای اقتصادی در سکونتگاه‌های روستایی نقش مؤثری داشته و به توسعه جوامع محلی به شکل متوازن و پایدار کمک می‌کند. همچنین تلاش برای بهبود وضعیت کارآفرینی و اشتغال در روستاها، علاوه بر مساعد بودن عوامل

[1] - Pang, Hao, Xiao & Bao
[2] - Reddy Kummitha, Karim & Reddy Paramati
[3] - Deep Sharma, Taheri, Cichon, Singh Parihar & Kharbanda
[4] -Hafezi, Bijani, Gholamrezai, Savari & Panzer-Krause

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2025-12-06]
[DOI: 10.61882/serd.14.52.6]

محیطی و ساختاری، مستلزم شناسایی موانع و چالش‌های موجود بر سر راه توسعه آن است (خسروی‌پور، اسدالله‌پور و فرندپور، ۱۴۰۱: ۲۵). از سوی دیگر، نقش اکوتوریسم در توسعه کارآفرینی در سکونتگاه‌های روستایی بسیار مهم و چندوجهی بوده و با توجه به مزایای اقتصادی، اجتماعی و محیطزیستی این نوع گردشگری، می‌توان چنین استنباط کرد که در صورت برنامه‌ریزی منطقی و مدیریت همگن و هوشمند، اکوتوریسم می‌تواند به عنوان یک موتور محرک برای توسعه پایدار و کارآفرینی در سکونتگاه‌های روستایی به ایفای نقش بپردازد. همچنین کارآفرینی روستایی از طریق فعال شدن نوآوری‌ها در زمینه بهره‌گیری از منابع محدود، می‌تواند با استفاده از منابع محدود سرمایه‌ای به گسترس فعالیت‌ها و ایجاد اشتغال در سطح محلی بینجامد (سعیدی، رحمانی و فتحی، ۱۴۰۰: ۱).

۲. پیشنه تجربی

به طور کلی، در زمینه مباحث مربوط به اکوتوریسم، توسعه کارآفرینی، نقش گردشگری در کارآفرینی روستایی و همچنین کارآفرینی در اکوتوریسم تاکنون پژوهش‌های زیادی انجام شده است. بنابراین، برخی از پژوهش‌هایی که ارتباط نزدیک‌تری با موضوع این پژوهش دارند، بررسی شده‌اند.

لطفی، رمضان‌زاده لسبویی و ابراهیمیان (۱۳۹۶)، در مقاله‌ای موضوع توسعه کارآفرینی اکوتوریستی را در شکل‌دادن مفهوم اقتصاد محیطزیستی در جوامع محلی، مورد بررسی قرار دادند. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که با افزایش میزان آموزش و آگاهی، میزان کارآفرینی اکوتوریستی نیز در منطقه مورد نظر، توسعه و افزایش پیدا می‌کند. شاطریان و همکاران (۱۳۹۷)، در پژوهشی به تبیین معیارهای مؤثر بر کارآفرینی اکوتوریستی در منطقه مرنجاب پرداختند. نتیجه نشان داد در منطقه مورد مطالعه، شش عامل اجتماعی، خدماتی، محیطی، زیرساختی، نهادی و اقتصادی اثرگذار بوده است. حبیبی و کنعانی کاشانی (۱۳۹۸)، در مطالعه تأثیر کارآفرینی راهبردی بر توسعه کارآفرینی اکوتوریسم، نشان دادند که کارآفرینی راهبردی، ذهنیت کارآفرینی، رهبری کارآفرینی، فرهنگ کارآفرینی، مدیریت استراتژی منابع و به‌کارگیری خلاقیت توسعه، بر روند کارآفرینی اکوتوریسم تاثیر دارد. حبیبی کوشکوهی، منشی‌زاده و رضویان (۱۳۹۸)، در پژوهشی به موضوع تبیین نقش گردشگری بر کارآفرینی نواحی روستایی پرداختند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که بین گردشگری و کارآفرینی روستایی رابطه مستقیم وجود دارد. قلی‌پور و همکاران (۱۳۹۹)، در پژوهشی به طراحی مدل توسعه کارآفرینی اکوتوریسم با رویکرد رفاه اجتماعی در روستاهای هدف گردشگری پرداختند که نتایج پژوهش نشان داد روابط علّی مثبت و معنی‌داری بین عوامل فردی، بازاریابی، اقتصادی، فرهنگی، محیطی و حمایتی با توسعه کارآفرینی اکوتوریسم وجود دارد. متولی، مبینی دهکردی و صادقی (۱۴۰۱)، در مطالعه‌ای به موضوع رابطه میان پدیده اکوتوریسم کارآفرینانه و اقتصاد چرخشی اشاره نموده و بر عامل توسعه پایدار مناطق به همراه رعایت مسائل محیطزیستی در حوزه گردشگری، تأکید کردند. پورجوپاری، طیب‌نیا و پایدار (۱۴۰۲)، در تحلیل اثرگذاری توسعه اکوتوریسم در توانمندسازی اقتصاد روستاییان در روستاهای دارای اقامتگاه بوم‌گردی شهرستان کرمان به این نتیجه می‌رسند که تأثیرات اکوتوریسم بر شاخص‌های درآمد، معیشت، رفاه عمومی، هزینه زندگی، تولیدات بومی و دیگر عوامل نواحی روستایی منطقه، در سطح نسبتاً بالایی قرار دارد. لذا می‌توان بیان کرد که توسعه بوم‌گردی در تحقق این امر و در تحول اقتصادی روستاییان بسیار شتاب‌دهنده خواهد بود.

درگ و جنکینز[1] (۲۰۱۱)، بیان می‌کنند که برنامه‌ریزی مؤثر، چارچوب‌های خط‌مشی و مشارکت جامعه برای بیشینه‌کردن تأثیرات مثبت اکوتوریسم بر کارآفرینی روستایی بسیار مهم است. هال و پیج[2] (۲۰۱۴)، رابطه بین گردشگری، کارآفرینی و توسعه روستایی را با تمرکز بر مزایای بالقوه اقتصادی و اجتماعی اکوتوریسم بررسی کردند؛ نتیجه‌گیری اصلی این محققان این است که توسعه اکوتوریسم می‌تواند با درک بافت محلی و تعامل با جوامع محلی و بهره‌گیری از منابع محیطی و فرهنگی یک منطقه، به کارآفرینی روستایی کمک کند. سیما و بوردانک[3] (۲۰۱۵)، در مقاله‌ای به مطالعه توسعه تحلیل بین‌رشته‌ای به نقش کارآفرینی مبتنی بر گردشگری در مناطق روستایی می‌پردازد. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که توسعه فضایی گردشگری می‌تواند اثرات مثبت و

[1] - Dredge & Jenkins
[2] - Hall & Page
[3] - Sima & Bordanc

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2025-12-06]
[DOI: 10.61882/serd.14.52.6]

منفی بر کارآفرینی روستایی و همچنین رونق کشاورزی و صنایع دستی داشته باشد. این مطالعه بر اهمیت مشارکت جامعه، همکاری و شیوه‌های پایدار در ترویج کارآفرینی موفق روستایی تأکید می‌کند. ویلاند و سوکاردی[1](۲۰۲۰)، به اثربخشی مدل‌های تقویت اقتصادی مبتنی بر اکوتوریسم برای شایستگی‌های کارآفرینی جامعه محلی پرداختند. نتایج این پژوهش نشان داد که مدل توسعه اقتصادی مبتنی بر بخش اکوتوریسم در شکل‌گیری شایستگی‌های کارآفرینی جامعه محلی در تولید محصولات اکوتوریسم مؤثر است. عباسی و همکاران[2] (۲۰۲۲)، در پژوهشی به موضوع کارآفرینی اکوتوریسم از طریق ایجاد فرصت‌های شغلی مبتنی بر استفاده پایدار از منابع محلی و تأکید بر توسعه داخلی روستا پرداختند. نتایج نشان می‌دهد که ترکیبی از مسئولیت اجتماعی، مسئولیت محیطزیستی و همچنین رشد و توسعه از راه نوآوری‌ها و خلاقیت‌های بوم‌گردی و اکوتوریسم باعث توسعه اکوتوریسم روستایی می‌شود. زویکونیاکووا، موسنگی و مودزنگی[3] (۲۰۲۳)، در مقاله‌ای به ارزیابی سهم اکوتوریسم در رشد اقتصادی و توسعه کارآفرینی در سکونتگاه‌های روستایی پیرامون پارک ملی ماتوسادونیا در کشور زیمباوه می‌پردازند. نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که اثرات اکوتوریسم بر کارآفرینی روستایی، تحت تأثیر عواملی مانند نوسانات بازار، تغییر ترجیحات مصرف‌کننده و پایداری محیطی است. پوربا و همکاران[4] (۲۰۲۳)، به تحلیل عوامل خارجی مؤثر بر کارآفرینی اکوتوریسم روستایی در منطقه بوگور جاوا غربی پرداختند. نتایج نشان می‌دهد عوامل بیرونی که به‌طور قابل توجهی بر کارآفرینی اکوتوریسم روستایی تأثیر می‌گذارند، تحت تأثیر عوامل اجتماعی (هفت عامل) و برخی از عوامل اکوسیستم کارآفرینی، یعنی بازار، منابع مالی و فرهنگ کسب‌وکار قرار دارند. بنابراین، کارآفرینی در حوزه اکوتوریسم روستایی باید مورد حمایت کامل همه ذینفعان قرار گیرد.

با بررسی پایگاه‌های علمی و جستجوی منابع و با توجه به مطالعات صورت گرفته در زمینه‌های گوناگون اکوتوریسم، کارآفرینی و برنامه‌ریزی و توسعه فضایی گردشگری در سطوح مختلف ملی و بین‌المللی، چنین استنباط می‌شود که تاکنون مطالعه‌ای که همه جوانب مرتبط با تحلیل اثرات اکوتوریسم و کارآفرینی روستایی را در بر گرفته باشد، انجام نشده و غالب پژوهش‌های انجام شده با رویکرد بخشی و نقطه‌ای و تنها بر مباحث مربوط به کارآفرینی روستایی مبتنی بر گردشگری تأکید داشته و اصولاً روابط فرهنگی و طبیعی مربوط به اکوتوریسم و شاخص‌های کارآفرینی مرتبط با آن نادیده گرفته شده و یا به صورت کم‌رنگ مشاهده می‌شود. بنابراین، پژوهش حاضر با بررسی جنبه‌های گوناگون اکوتوریسم به موضوع کارآفرینی روستایی می‌پردازد و ارتباط بین این دو متغیر اکوتوریسم و شاخص‌های کارآفرینی را به صورت یکجا در سکونتگاه‌های روستایی بخش دالخانی واقع در شهرستان رامسر استان مازندران، مورد بررسی قرار می‌دهد.

بررسی منابع و پژوهش‌های انجام شده نشان می‌دهد که عوامل متعددی بر توسعه کارآفرینی و کسب‌وکارهای مبتنی بر اکوتوریسم و گردشگری طبیعی در سکونتگاه‌های روستایی بخش دالخانی شهرستان رامسر تأثیر می‌گذارند. بنابراین با توجه به موضوع و مسیر تحقیق، عوامل اکولوژیکی (محیطزیستی –کالبدی)، اجتماعی– فرهنگی و اقتصادی به همراه شاخص‌های کارآفرینی همانند؛ کسب‌وکارهای محلی، میزان اشتغال، نوآوری و تنوع، ارتباطات و شبکه‌سازی و نیز توسعه منابع محلی مدّ نظر قرار گرفته که در مدل مفهومی پژوهش به آنها توجه گردیده است.

۳. مدل مفهومی

[1] - Wildan & Sukardi
[2] - Abbasi, Mirdamadi, Omidi Najafabadi & Farajollah Hoseini
[3] - Zvikonyaukwa, Musengi & Mudzengi
[4] - Purba, Avenzora, Anggraini & Darusman

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2025-12-06]
[DOI: 10.61882/serd.14.52.6]

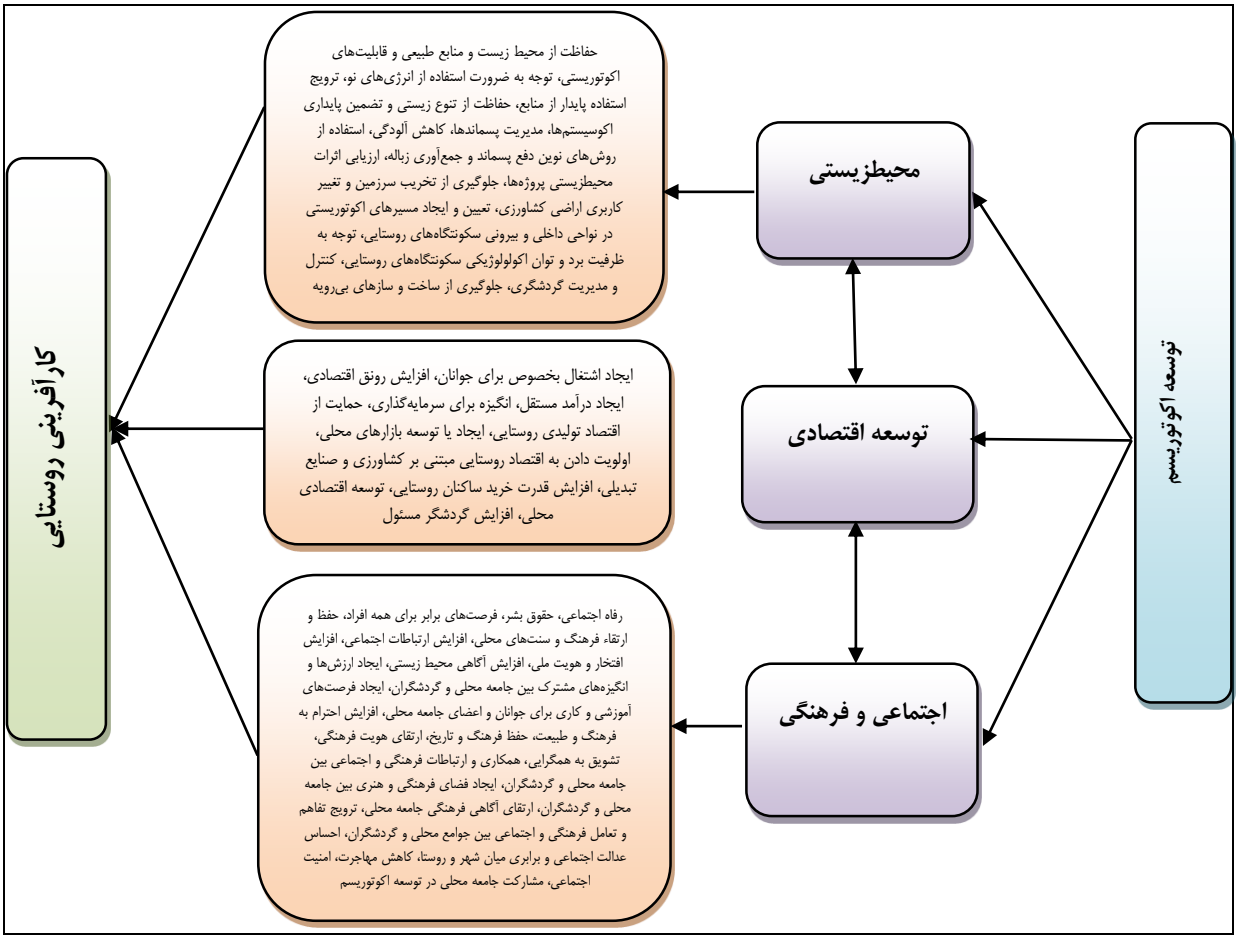

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

روش‌شناسی پژوهش

۱. قلمرو جغرافیایی مورد مطالعه

بخش دالخانی با وسعتی در حدود ۳۱۰ کیلومتر مربع (۳۱۰۰۹ هکتار) در قسمت شرق و جنوب شرقی شهرستان رامسر و حد فاصل تنکابن و رامسر در استان مازندران واقع شده است. حدود تقریبی ۱۷ کیلومتر مربع از مساحت این بخش را نواحی جلگه‌ای شامل می‌شود که تقریباً ۵/۵ درصد از مساحت بخش دالخانی را به خود اختصاص داده و بقیه مساحت این بخش (۹۴/۵ درصد) را پایکوه‌ها، دره‌ها و دامنه‌های شیب‌دار دارای پوشش گیاهی کشاورزی، جنگل و مرتع و چمنزارهای کوهستان‌های مرتفع البرز در بر گرفته است. تنوع گستردگی و پیدایش انواع آب‌وهوا جذابیت‌های طبیعی زیادی را برای توسعه فعالیت‌های گردشگری طبیعی و اکوتوریسم فراهم می‌کند. همچنین وجود آثار تاریخی و پیشینه غنی میراث فرهنگی در سکونتگاه‌های روستایی بخش دالخانی می‌تواند به تنوع جاذبه‌های اکوتوریستی این منطقه بیفزاید.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2025-12-06]
[DOI: 10.61882/serd.14.52.6]

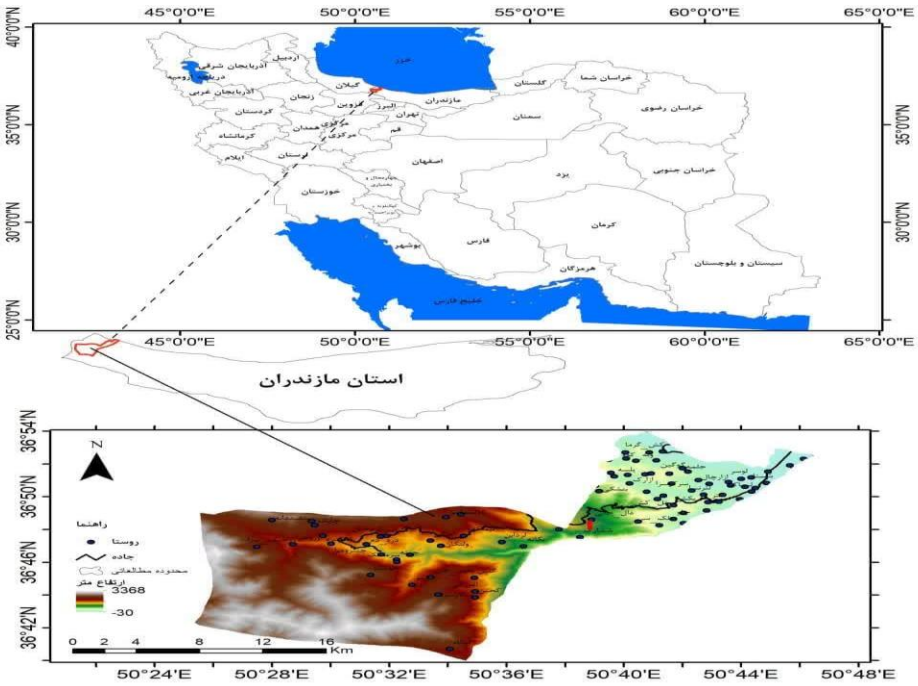

شکل ۲. نقشه قلمرو جغرافیایی محدوده مورد مطالعه،

بخش دالخانی دارای دو دهستان چهل‌شهید و جنت‌رودبار می‌باشد که دهستان چهل‌شهید با دارابودن ۵۲ سکونتگاه روستایی، نواحی جلگه‌ای و پایکوهی را در برگرفته ولی دهستان جنت‌رودبار که دارای ۴۶ سکونتگاه روستایی است، به‌طور کامل دره‌ها و دامنه‌های کوهستانی و مرتفع حوضه آبریز چالکرود را در قسمت جنوبی بخش دالخانی به خود اختصاص داده است که غالباً جمعیت ثابت در سکونتگاه‌های روستایی آن اندک و در دوره سرد سال یا خالی از سکنه بوده و یا فقط چند خانوار را در دل خود جای می‌دهند. مجموع سکونتگاه‌های روستایی بخش دالخانی بر اساس سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵ تعداد ۹۸ روستا و آبادی بوده و جمعیتی برابر با ۱۳۱۰۰ نفر (۳۴۷۵ خانوار) را در خود جای داده است. لازم به یادآوری است که بیشتر سکونتگاه‌های روستایی که دارای جمعیت ثابت می‌باشند بالغ بر ۴۵ روستا اغلب در نواحی جلگه‌ای و در دامنه‌های پایکوهی با ارتفاع پایین‌تر از ۵۰۰ متر از سطح دریا، استقرار یافته‌اند. بنابراین بخش بزرگی از جامعه آماری که در این پژوهش مدّ نظر قرار می‌گیرند مربوط به سکونتگاه‌های واقع در دهستان ساحلی، جلگه‌ای و پایکوهی چهل‌شهید می‌باشد.

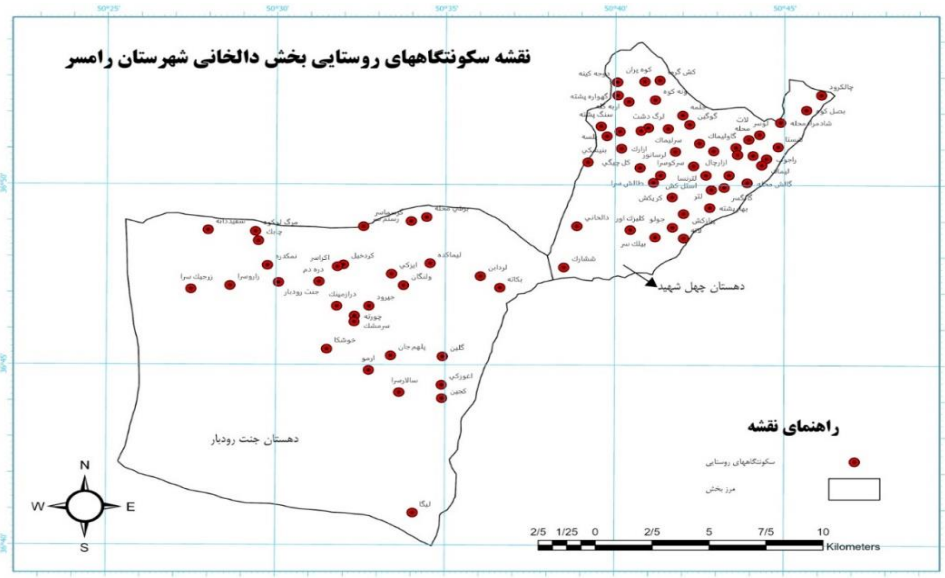

شکل ۳. نقشه پراکنش سکونتگاه‌های روستایی بخش دالخانی به تفکیک دهستان

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2025-12-06]

[DOI: 10.61882/serd.14.52.6]

۲. داده‌ها و روش کار

این پژوهش، جزء پژوهش‌های کاربردی ترکیبی از نوع پیمایشی است. در انجام این پژوهش و در مرحله گردآوری اطلاعات از دو روش اسنادی (کتابخانه‌ای) و مطالعات میدانی استفاده شده است. بدین ترتیب که در روش اسنادی از اسناد و منابع موجود، مقالات علمی و پژوهشی داخلی و خارجی، داده‌های آماری معاونت گردشگری وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی و نیز بخشداری دالخانی استفاده شد. در روش میدانی، ابزار جمع‌آوری اطلاعات شامل پرسشنامه، مشاهده مستقیم، مصاحبه با کارشناسان ادارات ذیربط و مدیران محلی، کارآفرینان، پایگاه داده‌های اطلاعاتی، جدول‌ها و نیز عکس‌ها بوده است. همچنین، از دیدگاه‌های متخصصان و افراد خبره در زمینه حوزه اکوتوریسم و گردشگری روستایی شهرستان رامسر و کارآفرینان فعال در بخش خدمات گردشگری و اکوتوریسم برای شناسایی عوامل مرتبط با موضوع استفاده شده و نیز با بهره‌گیری از مقیاس پنج درجه‌ای لیکرت، پرسشنامه مقدماتی تهیه گردید.

به دلیل گستردگی و پراکنش جمعیت در سکونتگاه‌های روستایی متفرق و پراکنده بخش دالخانی شهرستان رامسر و با توجه به اینکه حجم جامعه آماری محدوده مورد پژوهش، معلوم می‌باشد، بر اساس محاسبه فرمول نمونه‌گیری کوکران از مجموع ۳۴۷۵ خانوار ساکن در ۹۸ سکونتگاه روستایی بخش دالخانی، تعداد ۳۷۰ خانوار به عنوان نمونه انتخاب شده‌اند. همچنین سهم تعداد نمونه‌ها در سکونتگاه‌های روستایی بر اساس فرمولِ نسبت خانوار به کل، مشخص گردید.

برای پردازش و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزارهای Excel و SPSS بهره‌گیری شد. با به‌کارگیری نرم‌افزار ARCGIS، نقشه محدوده مورد مطالعه ترسیم گردید. همچنین از میانگین رتبه متغیرها و آزمون T تک نمونه‌ای و ضریب همبستگی اسپیرمن برای بررسی ارتباط بین متغیرها استفاده گردید. از روش تحلیل مسیر هم برای بررسی مدل‌های علّی بین شاخص‌های مختلف اکوتوریسم و کارآفرینی روستایی استفاده شد. به منظور تحلیل و پاسخگویی به نحوه ارتباط و پیوستگی شاخص‌های کارآفرینی روستایی با یکدیگر از نرم‌افزار و مدل Smart PLS4 استفاده گردید.

به منظور بررسی روایی ابزار گردآوری داده، پرسشنامه تهیه شده، بین تعدادی از صاحب نظران و متخصصان حوزه اکوتوریسم و گردشگری روستایی و نیز کارشناسان مرتبط با مقوله کارآفرینی، روایی پرسشنامه مورد تأیید قرار گرفت. از سوی دیگر، برای محاسبه ضریب قابلیت اعتماد (پایایی) ابزار اندازه‌گیری، از ضریب آلفای کرونباخ و بر اساس توزیع ۳۰ پرسشنامه، استفاده گردید. پس از انجام محاسبه، ضریب آلفای کرونباخ ۰/۹۴۹ به دست آمد و پایایی پرسشنامه، مطلوب ارزیابی گردیده است.

یافته‌های پژوهش

۱. یافته‌های توصیفی

بر اساس اطلاعات به‌دست آمده، از تعداد پاسخگویان، تعداد ۲۵۲ نفر را مردان و تعداد ۱۱۸ نفر را زنان تشکیل داده‌اند که از این تعداد ۶۸ درصد افراد که از آنان پرسش صورت گرفته، مردان بوده و بقیه با میانگین ۳۲ درصد زنان بوده‌اند. همچنین، توزیع فراوانی پاسخگویان بر اساس سن نیز مورد بررسی قرار گرفته که افراد در رده سنی بین ۴۴–۳۱ سال، بیشترین میزان پاسخ دهندگان را به خود اختصاص داده و دارای ۶۴/۰۵ درصد از کل افراد نمونه را در بر می‌گیرد. پس از آن گروه سنی ۶۴–۴۵ با تعداد ۱۰۸ نفر ۲۹/۲ درصد از پاسخگویان را شامل شده است. نکته قابل توجه در توزیع فراوانی پاسخگویان بر اساس سن این است که فقط ۴/۰۵ درصد از پاسخگویان با تعداد ۱۵ نفر در رده سنی ۶۵ تا ۷۰ قرار داشته و پس از آن گروه سنی ۲۰ تا ۳۰ سال با تعداد ۱۰ نفر و ۲/۷ درصد کمترین تعداد پاسخگویان را شامل می‌شوند.

از سوی دیگر، بر اساس دسته‌بندی مشاغل موجود، بخش خدمات با تعداد ۱۶۳ نفر و ۴۴/۰۵ درصد از پاسخگویان بیشترین میزان فعالیت را به خود اختصاص داده است. پس از آن، بخش کشاورزی با تعداد ۱۲۸ نفر و ۳۴/۶ درصد از پاسخ دهندگان در رتبه دوم مشاغل روستایی قرار دارد. همچنین تعداد پاسخگویان دارای اشتغال در بخش صنعت ۷۹ نفر بوده و ۲۱/۳۵ درصد افراد پاسخگو را شامل می‌شود. این ارقام، نشان‌دهنده کاهش فعالیت در بخش کشاورزی در سکونتگاه‌های روستایی بخش دالخانی بوده و نشانگر افزایش جذابیت فعالیت در بخش خدمات است.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2025-12-06]

[DOI: 10.61882/serd.14.52.6]

این در حالی است که از میان ۳۷۰ نفر پاسخویان در سکونتگاهای روستایی بخش دالخانی شهرستان رامسر، تعداد ۱۳۸ نفر (۳۷/۳ درصد) دارای تحصیلات کارشناسی بوده و پس از آن افراد دارای مقطع تحصیلی دیپلم با تعداد ۱۲۸ نفر (۳۴/۷ درصد) دومین گروه پاسخگویان را تشکیل داده اند. تعداد ۲۵ نفر دارای مقاطع تحصیلی کارشناسی ارشد و بالاتر و نیز به همین رقم از پاسخگویان دارای مدرک تحصیلی راهنمایی می‌باشند که ۶/۷ درصد از پاسخگویان را به خود اختصاص داده اند. پاسخگویانی که دارای تحصیلات ابتدایی بودند پنج نفر (۱/۳ درصد) از جامعه آماری را شامل می‌شوند. شناسایی افراد جامعه آماری از منظر زن و مرد و نیز وضعیت تأهل و تجرد پاسخگویان، بر اساس یافته‌ها تعداد ۲۹۱ نفر از پاسخگویان و افراد حاضر در مصاحبه متأهل بوده که سهمی برابر با ۷۸/۷ درصدی را دارد. از سوی دیگر تعداد افراد مجرد ۷۹ نفر (۲۱/۳ درصد) بوده است.

۲. تحلیل شاخص‌های توسعه اکوتوریسم و کارآفرینی

به‌طور کلی، توسعه اکوتوریسم و کارآفرینی روستایی نیازمند بررسی دقیق شاخص‌های فضایی هر دو حوزه است. با بهبود زیرساخت‌ها و مدیریت مناسب می‌توان به افزایش کیفیت زندگی در مناطق روستایی و حفاظت از منابع طبیعی کمک کرد. برای سنجش تفاوت نسبت بین میانگین برای شاخص‌های توسعه اکوتوریسم از آزمون t تک‌نمونه‌ای استفاده شد. همانگونه که در جدول شماره (۱)، مشاهده می‌شود، شاخص اقتصادی هرچند که نشانگر منفی‌بودن میزان توسعه مرتبط با اکوتوریسم است اما، با میانگین رتبه ۲/۶۹ در بین ابعاد چهارگانه، وضعیت بهتری را نشان می‌دهد. پس از آن، شاخص اجتماعی و فرهنگی با رتبه ۲/۳۶ در ردیف دوم قرار داشته و فاصله آشکاری با میانگین رتبه‌ها دارد. سپس بُعد اکولوژیکی یا محیطزیستی با میانگین رتبه ۱/۸۹ ردیف سوم را به خود اختصاص داده است که به همراه شاخص فضایی– کالبدی با میانگین رتبه ۱/۸ نامطلوب‌ترین وضعیت را در میان ابعاد چهارگانه توسعه فضایی اکوتوریسم داشته و آزمون t نیز نامناسب بودن آنها را نسبت به رتبه میانگین داده‌های آماری به نمایش می‌گذارد. از سوی دیگر، بهره‌گیری از انحراف معیار به عنوان روشی برای سنجش پراکندگی رتبه‌ها نسبت به یکدیگر نیز مؤید این موضوع بوده و شاخص اقتصادی با رقمی برابر ۰/۴۴۲ در پراکنش کمتر با شاخص اجتماعی و فرهنگی با رقم ۰/۴۰۱ در وضعیت بهتری قرار گرفته‌اند. یادآور می‌شود که علت برتری شاخص اقتصادی، بالابودن میانگین رتبه مربوط به موضوع «فروش زمین» و «اجاره خانه به گردشگران» بوده که به ترتیب دارای رتبه ۳/۴ و ۲/۹۹ می‌باشند. حال اگر موضوع فروش زمین‌های افراد که باعث بهبود وضعیت اقتصادی مردم محلی شده، کنار گذاشته شود، مقوله اجاره منزل می‌تواند گزینه مثبتی برای توسعه شاخص اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی بخش دالخانی به شمار آید.

جدول ۱. متغیرهای پژوهش

شاخص‌های توسعه اکوتوریسم	شاخص‌های کارآفرینی
اکولوژیکی (محیطزیستی)	کسب و کارهای محلی
اجتماعی– فرهنگی	میزان اشتغال
اقتصادی	نوآوری و تنوع
کالبدی – فضایی	ارتباطات و شبکه‌سازی
–	توسعه منابع محلی

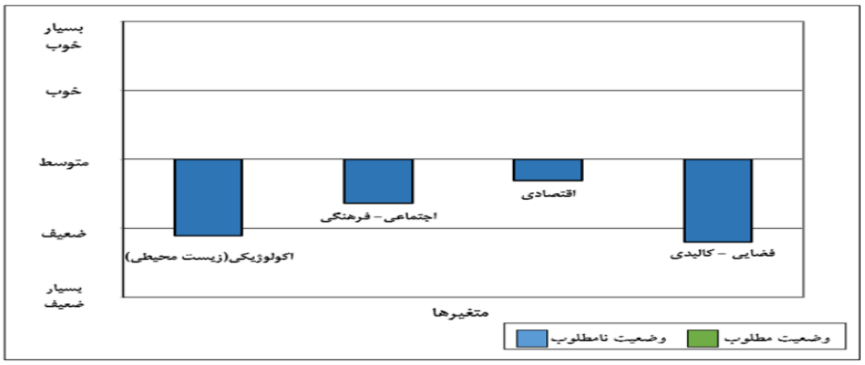

شکل ۴. نمودار شاخص‌های توسعه اکوتوریسم

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2025-12-06]
[DOI: 10.61882/serd.14.52.6]

جدول ۲. میانگین رتبه شاخص‌های توسعه اکوتوریسم

ردیف	شاخص‌های اکوتوریسم	Test Value = 3				
		انحراف معیار	میانگین	تفاوت میانگین	معناداری	آزمون t
۱	اکولوژیکی (محیطزیستی)	۰/۳۸۶	۱/۸۹	-۱/۱۰۴	۰/۰۰۰	-۲۴/۷۹
۲	اجتماعی- فرهنگی	۰/۴۰۱	۲/۳۶	-۰/۶۳۹	۰/۰۰۰	-۱۳/۷۹
۳	اقتصادی	۰/۴۴۲	۲/۶۹	-۰/۳۰۵	۰/۰۰۰	-۵/۹۸
۴	فضایی - کالبدی	۰/۴۰۳	۱/۸	-۱/۲۰۱	۰/۰۰۰	-۲۵/۸۲

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

یکی از مسائل مربوط به توسعه اکوتوریسم، بررسی اثرات ابعاد محیطزیستی، اجتماعی و فرهنگی، اقتصادی و فضایی— کالبدی است. بنابراین با استفاده از نرم‌افزار Smart pls 4 نسبت تأثیر هر یک از ابعاد چهار گانه، مورد بررسی قرار گرفته که معادلات ساختاری مربوط به آن در شکل شماره (۵)، به روشنی بیان شده است. در این معادله، شاخص اقتصادی با رتبه ۳۱/۵۳ و شاخص اجتماعی با رتبه ۲۷/۹۱ بیشترین ارتباط و پیوستگی را با یکدیگر داشته که رقمی برابر با ۰/۷۴ را دارد و کمترین تأثیر متقابل نیز مربوط به ارتباط شاخص فضایی کالبدی با شاخص اقتصادی بوده که رقمی بالغ بر ۰/۳۲ را دربرمی‌گیرد. همانگونه که پیشتر نیز اشاره شد، شاخص کالبدی - فضایی نامطلوب‌ترین وضعیت را در بین ابعاد چهارگانه داشته و نشان می‌دهد که وضعیت ساخت و ساز و تغییرات ساختار کالبدی سکونتگاه‌های روستایی بخش دالخانی شهرستان رامسر با الگوهای توسعه پایدار روستایی، هماهنگی لازم را ندارد.

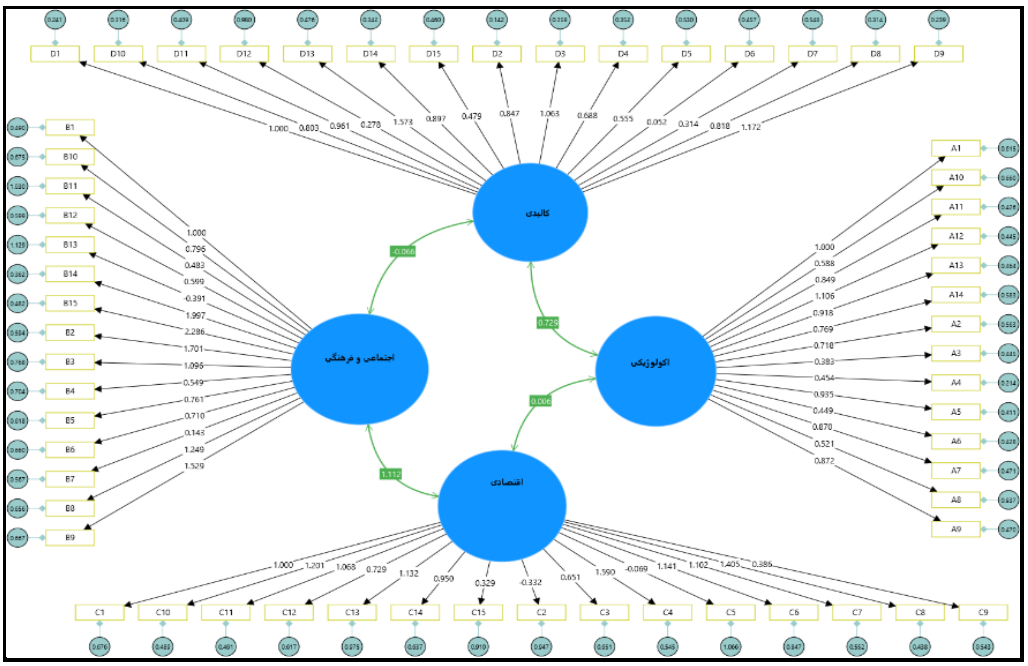

شکل ۵. نمودار میزان پیوستگی شاخص‌های توسعه اکوتوریسم بر اساس مدل اسمارت pls4

۳. شاخص‌ها و اثرات کارآفرینی روستایی

کارآفرینی روستایی عاملی مهم در توسعه اقتصادی و اجتماعی سکونتگاه‌های روستایی است. این شاخص‌ها می‌توانند علاوه بر شناسایی و ارزیابی پتانسیل‌های و موانع موجود در این مناطق، نسبت به درک بهتر ماهیت و نیازهای اجتماعی، اقتصادی و محیطی و همچنین ارائه راهکارهای لازم برای تقویت کارآفرینی در این مناطق اقدام گردد. در این میان، گویه‌ها در زمینه کارآفرینی روستایی ابزارهایی هستند که به ارزیابی، اندازه‌گیری و نظارت بر وضعیت و ظرفیت‌های کارآفرینی در سکونتگاه‌های روستایی کمک می‌کنند. همچنین، این گویه‌ها منجر به درک بهترین شیوه‌ها و شناسایی مشکلات موجود در توسعه کارآفرینی می‌شوند.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2025-12-06]
[DOI: 10.61882/serd.14.52.6]

جوامع روستایی به دلیل ماهیت کارکردیشان، ارتباط تنگاتنگی با محیط پیرامون خود دارند که بسیاری از ویژگی‌های محیط پیرامون آنها منجر به توسعه کارآفرینی و تقویت اقتصاد روستایی می‌گردد و بعضی دیگر، توسعه کارآفرینی را با محدودیت روبرو ساخته، پیشرفت اقتصادی را به تأخیر می‌اندازند (سندگل و همکاران، ۱۴۰۱: ۳۸). در همه جوامع محلی توسعه اقتصادی و کارآفرینی بومی تحت تأثیر ارتباطات روابط اجتماعی خاص، نهادهای حاکم بر جامعه بومی و ارزش‌های اجتماعی قرار می‌گیرد و اهداف کارآفرینی نیز با توجه به این ویژگی‌ها و ارزش‌ها، مزیت‌های اجتماعی نیز متفاوت و مختلف است (حجاریان، ۱۴۰۲: ۲۷۶). بنابراین، شاخص کارآفرینی روستایی یکی از ابعاد و اهداف اصلی و مهم توسعه فضایی اکوتوریسم در سکونتگاه‌های روستایی بخش دالخانی بوده که در قالب پنج شاخص و گویه‌های مربوط به آن بر اساس جدول شماره (۳)، مورد بررسی قرار گرفته است.

جدول ۳. شاخص‌ها و گویه‌های کارآفرینی روستایی

ردیف	شاخص‌های کارآفرینی	گویه‌ها
۱	کسب و کارهای محلی	۱- تعداد کسب‌وکارهای محلی ۲- تعداد کسب و کار در ارائه محصولات محلی ۳- تعداد کسب‌وکار در ارائه خدمات گردشگری ۴- تعداد کسب و کار در تولید و ارائه صنایع دستی
۲	میزان اشتغال	۱- اشتغال در فعالیت‌های کارآفرینی ۲- میزان اشتغال در بخش کشاورزی۳- اشتغال در بخش گردشگری ۴- اشتغال در بخش صنایع دستی
۳	نوآوری و تنوع	۱- توسعه محصولات جدید ۲- استفاده از فناوری‌های نوین ۳- روش‌های جدید ارائه خدمات ۴- بهبود فرآیندهای تولید و توزیع ۵- ارائه انواع محصولات و خدمات ۶- ایجاد کسب‌وکارهای مختلف ۷- گسترش بازارها و مشتریان ۸- تشویق مشارکت گروه‌های مختلف
۴	ارتباطات و شبکه‌سازی	۱- ارتباط کارآفرینان روستایی با یکدیگر ۲- ایجاد شبکه‌هایی از تأمین‌کنندگان و مشتریان ۳- کمک شبکه‌ها به کارآفرینان ۴- تقویت روحیه همکاری در روستاییان ۵- کمک شبکه‌ها برای استفاده از تجربیات یکدیگر
۵	توسعه منابع محلی	۱- استفاده بهینه از زمین‌های زراعی و منابع آبی ۲- بهره‌برداری از معادن و مواد معدنی ۳- تولید محصولات غذایی و دارویی ۴- بهره‌برداری از مهارت‌ها و دانش سنتی ۴- ارتقای مهارت‌های کارآفرینان و نیروی کار محلی۵- تشویق سرمایه‌گذاری از سوی افراد محلی ۵-توسعه بازارهای محلی برای فروش محصولات ۶-تقویت روابط اجتماعی و همکاری میان اعضا ۷- استفاده از فرهنگ برای جذب گردشگران ۸- بهبود دسترسی به بازارها ۹- دسترسی به اینترنت و فناوری‌های نوین

با توجه به میانگین رتبه شاخص‌های متغیر کارآفرینی که تحت تأثیر فعالیت‌های مبتنی بر اکوتوریسم شکل گرفته‌اند، می‌توان دریافت که میزان اشتغال با میانگین ۲/۶۴ درصد در بین سایر بخش‌ها از مطلوبیت بیشتری برخوردار است. با اینکه وضعیت این شاخص زیر حد متوسط می‌باشد اما در مقایسه با سایر فعالیت‌ها وضعیت بهتری دارد. پس از آن، زیرشاخص کسب و کارهای محلی با میانگین رتبه ۲/۴۶ درصد در گام بعدی توسعه فضایی اکوتوریسم قرار دارد. موارد مربوط به نوآوری و تنوع، توسعه منابع محلی و ارتباطات و شبکه‌سازی هر کدام به ترتیب با رتبه میانگین ۲/۲۳ درصد، ۲/۲۸ درصد و ۲/۰۵ درصد در جایگاه بعدی قرار دارند. این آمارها نشان می‌دهد که علیرغم وضعیت ظاهری که نشانگر تنوع در فعالیت‌های کارآفرینی روستایی در حوزه اکوتوریسم است، اما در واقعیت، رونق کارآفرینی گردشگری در دهستان‌های چهل‌شهید و جنت‌رودبار بخش دالخانی شهرستان رامسر، چندان مشهود نبوده و یا اینکه اثرات آن به جامعه محلی انعکاس نمی‌یابد.

جدول ۴. شاخص‌های کارآفرینی روستایی

ردیف	شاخص‌های کارآفرینی	میانگین رتبه
karA	کسب‌وکارهای محلی	۲/۴۶
karB	میزان اشتغال	۲/۶۴
karC	نوآوری و تنوع	۲/۲۳
karD	ارتباطات و شبکه‌سازی	۲/۰۵
karE	توسعه منابع محلی	۲/۲۸

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2025-12-06]
[DOI: 10.61882/serd.14.52.6]

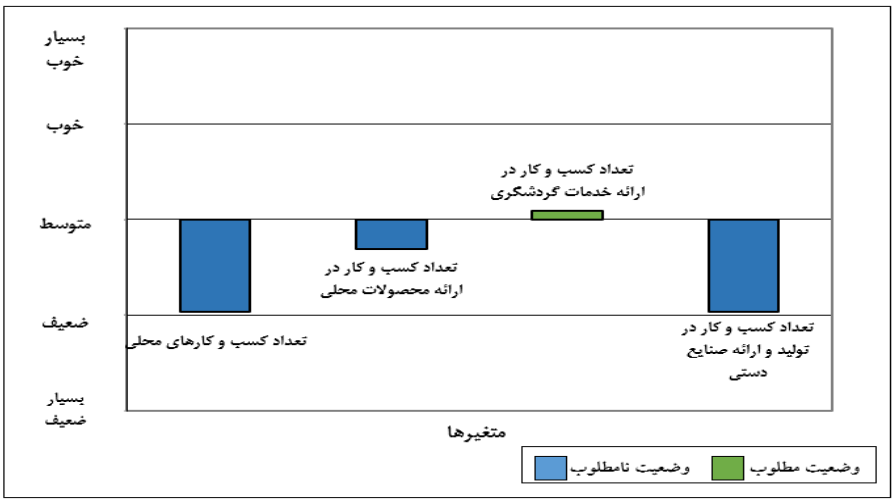

شکل ۶. نمودار شاخص‌های کارآفرینی روستایی

۴. بررسی شاخص‌های اکوتوریسم و کارآفرینی روستایی

برای مقایسه تفاوت نسبت بین میانگین برای شاخص‌های کارآفرینی مبتنی بر اکوتوریسم از آزمون t تک‌نمونه‌ای استفاده شد. همانگونه که در جدول (۵) مشاهده می‌شود همه ابعاد توسعه کارآفرینی در یک روند منفی قرار گرفته‌اند. با این حال، شاخص میزان اشتغال با رتبه ۵/۷۸- هرچند که نشانگر منفی‌بودن میزان توسعه در این بخش است اما در بین پنج شاخص کارآفرینی، از وضعیت بهتری برخوردار است. پس از آن، شاخص کسب‌وکارهای محلی با رتبه ۸/۰۲ - در ردیف دوم قرار داشته و ضعف این شاخص نیز کاملاً آشکار است. پس از آن، وضعیت ارتباطات و شبکه‌سازی در لایه میانی واقع شده و دارای میانگین رتبه ۱۲/۱۵- می‌باشد. شاخص نوآوری و تنوع با رتبه ۱۲/۴۱- در ردیف چهارم آزمون t بوده و در نهایت، مقوله توسعه منابع محلی با رتبه ۱۲/۸۶- در بدترین وضعیت ممکن قرار گرفته است. بنابراین، با در نظر گرفتن میانگین رتبه داده‌های آماری شاخص‌های کارآفرینی و بهره‌گیری از آزمون t و مقایسه آنها با یکدیگر و نیز استفاده از انحراف معیار داده‌ها که پراکندگی رتبه‌ها را از یکدیگر نشان می‌دهد، چنین استنباط می‌شود که در مجموع، بین این داده‌های آماری مربوط به شاخص‌های کارآفرینی روستایی، رابطه معناداری مشاهده نمی‌شود و شاخص توسعه منابع محلی که در میانگین رتبه‌ها رقم متوسط ۲/۲۸ را به خود اختصاص داده است، بر اساس برآورد ناشی از آزمون t در رده آخر قرار می‌گیرد و بیانگر تفاوت آشکار میان نتایج حاصل از آزمون‌های آماری می‌باشد. از این رو، با وجود اینکه شاخص میزان اشتغال در میان همه آزمون‌های آماری، جایگاه اول را شامل گردیده است، اما شاخص توسعه منابع محلی، نتوانسته است در بین پنج شاخص کارآفرینی روستایی، جایگاه مناسبی را در سکونتگاه‌های روستایی محدوده مورد پژوهش به خود اختصاص دهد.

جدول ۵. میانگین رتبه شاخص‌های توسعه کارآفرینی روستایی

ردیف	شاخص‌های کارآفرینی	Test Value = 3				
		انحراف معیار	میانگین	تفاوت میانگین	معناداری	آزمون t
۱	کسب‌وکارهای محلی	۰/۵۷۹	۲/۴۶	-۰/۵۳۷	۰/۰۰۰	-۸/۰۲
۲	میزان اشتغال	۰/۵۳۵	۲/۶۴	-۰/۳۵۷	۰/۰۰۰	-۵/۷۸
۳	نوآوری و تنوع	۰/۵۳۹	۲/۲۳	-۷۷۳	۰/۰۰۰	-۱۲/۴۱
۴	ارتباطات و شبکه‌سازی	۰/۶۷۵	۲/۰۵	-۰/۹۴۷	۰/۰۰۰	-۱۲/۱۵
۵	توسعه منابع محلی	۰/۴۸۴	۲/۲۸	-۰/۷۱۹	۰/۰۰۰	-۱۲/۸۶

بر اساس بررسی میزان ارتباط بین شاخص‌های کارآفرینی در سکونتگاه‌های روستایی بخش دالخانی شهرستان رامسر، شاخص میزان اشتغال با رتبه ۵/۷۸- هرچند که نشانگر منفی‌بودن میزان توسعه در این بخش است اما، در میان پنج شاخص کارآفرینی، از وضعیت بهتری برخوردار است. پس از آن، شاخص کسب‌وکارهای محلی با رتبه ۸/۰۲ - در ردیف دوم قرار داشته و ضعف این

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2025-12-06]
[DOI: 10.61882/serd.14.52.6]

شاخص نیز کاملاً آشکار است. پس از آن، وضعیت ارتباطات و شبکه‌سازی در لایه میانی واقع شده و دارای میانگین رتبه ۱۲/۱۵- است. شاخص نوآوری و تنوع با رتبه ۱۲/۴۱- در ردیف چهارم پیوستگی مدل اسمارت pls4 بوده و در نهایت، مقوله توسعه منابع محلی با رتبه ۱۲/۸۶- در ردیف آخر قرار می‌گیرد و نشانگر آن است که به شاخص توسعه منابع محلی در سکونتگاه‌های روستایی بخش دالخانی، توجه لازم صورت نگرفته است. با این حال، مشخص می‌شود علیرغم منفی‌بودن فرایندهای کارآفرینی روستایی، بخش اکوتوریسم توانسته است در زمینه ایجاد اشتغال، به موفقیت نسبی دست یابد.

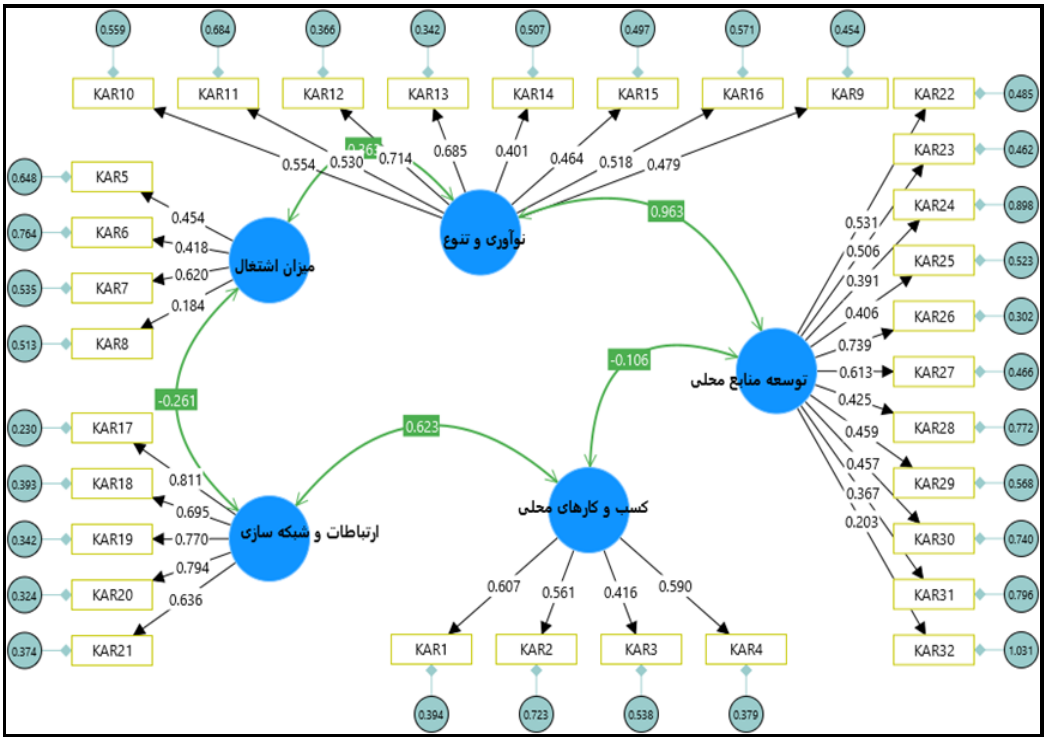

شکل ۷. نمودار میزان پیوستگی شاخص‌های کارآفرینی روستایی بر اساس مدل اسمارت pls4

بحث

سکونتگاه‌های روستایی بخش دالخانی شهرستان رامسر در استان مازندران، نقش مؤثری در زمینه توسعه فعالیت‌های گردشگری طبیعی و اکوتوریسم دارند. اما بی‌توجهی به مقوله پایداری اکوسیستم‌های طبیعی و انسانی و گسترش بی‌ضابطه گردشگری انبوه، موجبات بروز آسیب‌های محیطزیستی و اجتماعی- فرهنگی و نیز توسعه کالبدی نامتوازن در سکونتگاه‌های روستایی محدوده مطالعه شده است که در صورت عدم برنامه‌ریزی مناسب و اصولی می‌تواند حیات زیستی، اجتماعی و اقتصادی آن را در معرض مخاطره قرار دهد. زیرا توسعه کالبدی و سرمایه‌گذاری بدون توجه به ملاحظات محیطزیستی و بدون برنامه می‌تواند به عنوان یک چالش بزرگ، روند تغییر کاربری اراضی و تخریب محیط زیست یا تغییر کاربری زمین‌های کشاورزی و طبیعی را شتاب داده و وابستگی معیشت روستاییان را به گردشگری افزایش دهد و همچنین باعث افزایش هزینه‌های زندگی آنان شود. به همین دلیل، رعایت ملاحظات محیطزیستی در کنار آموزش کسب‌وکارها و توانمندسازی ساکنان سکونتگاه‌های روستایی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است (دربان آستانه و همکاران، ۱۴۰۳: ۶۱). در این پژوهش، به دلیل ماهیت ترکیبی آن، ابعاد مؤثر در توسعه فعالیت‌ها و کسب‌وکارهای مرتبط با اکوتوریسم که در عرصه‌های روستایی صورت می‌گیرد، مدّ نظر قرار گرفته است؛ به‌گونه‌ای که بُعد اقتصادی با میانگین رتبه ۲/۶۹ در بین ابعاد چهارگانه، از وضعیت بهتری برخوردار می‌باشد اما علت برتری آن، بالابودن میانگین رتبه مربوط به موضوع «فروش زمین» و «اجاره خانه به گردشگران» بوده که به ترتیب دارای رتبه ۳/۴ و ۲/۹۹ می‌باشند. در این میان، مقوله اجاره منزل می‌تواند گزینه مثبتی برای توسعه بُعد اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی بخش دالخانی به شمار آید؛ زیرا کسب درآمد از طریق فروش زمین، اگرچه باعث بهبود وضعیت اقتصادی مردم محلی شده، در میان‌مدت می‌تواند به تخریب سرزمین و یا

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2025-12-06]
[DOI: 10.61882/serd.14.52.6]

مهاجرت ساکنان روستایی به سود افراد غیر بومی گردد که زمینه‌های انحطاط هویت فرهنگی و اجتماعی مردم محلی را فراهم می‌آورد. بُعد اجتماعی و فرهنگی با رتبه ۲/۳۶ در ردیف دوم قرار دارد و نشانگر آن است که علیرغم آسیب‌های وارد شده از راه توسعه گردشگری متمرکز به سکونتگاه‌های روستایی محدوده مورد مطالعه، هنوز از مخاطرات جدی در امان بوده و امکان احیای هویت بومی در کوتاه‌مدت وجود دارد. بُعد اکولوژیکی یا محیطزیستی دارای میانگین رتبه ۱/۸۹ بوده و به همراه بُعد فضایی– کالبدی با میانگین رتبه ۱/۸ نامطلوب‌ترین وضعیت را در میان ابعاد چهارگانه توسعه روستایی دارد. این موضوع، مؤید آن است که تخریب سرزمین از طریق فروش و تغییر کاربری زمین و ساخت‌وسازهای بی‌رویه در سکونتگاه‌های روستایی بخش دالخانی، تاکنون موجبات بروز چالش‌های عمده محیطزیستی و اجتماعی– فرهنگی ناشی از گردشگری متمرکز را در پی داشته و لزوم جایگزینی اکوتوریسم به جای گردشگری انبوه و برنامه‌ریزی نشده، کاملاً ضروری می‌باشد. بنابراین، ضرورت ایجاب می‌کند تا با ایجاد شرایط و زیرساخت‌های لازم و رونق کسب‌وکارهای روستایی مبتنی اکوتوریسم، امکان ایجاد اشتغال مولد و پایدار و جلوگیری از مهاجرت‌های روستا– شهری فراهم گردد.

با این حال، اکوتوریسم و کارآفرینی روستایی، به‌عنوان ابزارهای کلیدی در توسعه پایدار، نقش بسیار مهمی در بهبود کیفیت زندگی جوامع محلی و حفاظت از محیط زیست ایفا می‌کند. اکوتوریسم می‌تواند ضمن تأکید بر حفظ و احیای منابع طبیعی و حفاظت از محیط زیست روستایی، به توسعه پایدار مناطق روستایی بینجامد. این موضوع در حالی است که یکی از مهم‌ترین مزایای کارآفرینی روستایی، ایجاد نوآوری و تنوع مشاغل و کاهش میزان بیکاری در سکونتگاه‌های روستایی شده و در عین حال به تقویت زیرساخت‌ها و به بهبود خدمات عمومی مانند حمل‌ونقل، بهداشت و آموزش کمک نماید. همچنین، این موضوع می‌تواند موجبات ثبات و پایداری و تنوع اقتصادی و جذب سرمایه‌گذاری‌های جدید را در مناطق روستایی فراهم آورده و در نهایت با رونق کسب‌وکارهای محلی به شکوفایی اقتصادی، حفظ فرهنگ و اکوسیستم‌های محلی سکونتگاه‌های روستایی، منجر شود. تاکنون پژوهش‌های متعددی در راستای تأثیر فعالیت‌های اکوتوریسم در زمینه توسعه کارآفرینی روستایی در سطوح مختلف داخلی و بین‌المللی انجام شده است، اما نتایج حاصل از آنها با توجه به شرایط محیطی و قلمرو جغرافیایی تحقیق تا حدی متفاوت و پراکنده می‌باشد. این پژوهش با مطالعات بسیاری از محققان از جمله؛ لطفی، رمضان‌زاده لسبویی و ابراهیمیان (۱۳۹۶)، شاطریان و همکاران (۱۳۹۷)، حبیبی و کنعانی کاشانی (۱۳۹۸)، نوگروهو و همکاران (۲۰۱۶)، ویلاند و سوکاردی(۲۰۲۰)، عباسی و همکاران (۲۰۲۲)، زویکونیاکووا، موسنگی و مودزنگی (۲۰۲۳) و پوربا و همکاران (۲۰۲۳)، همسویی بیشتری داشته و توانسته است به تبیین اثرات و روابط فضایی کارآفرینی محیطزیستی در منطقه، پاسخ مناسبی ارائه دهد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

بر اساس یافته‌های پژوهش، توسعه اکوتوریسم می‌تواند تأثیرات مثبتی بر روی کارآفرینی روستایی ایفا نماید. همچنین اکوتوریسم در سکونتگاه‌های روستایی محدوده مورد پژوهش، از طریق جذب گردشگران و ارتقای آگاهی نسبت به منابع طبیعی و فرهنگی، به ایجاد فرصت‌های شغلی جدید و افزایش درآمد خانوارها از طریق خدمات اقامت و پذیرایی با اجاره منزل و فروش فراوردهای کشاورزی و صنایع دستی و نیز تقویت زیرساخت‌های محلی کمک می‌کند.

در حالی که توسعه اکوتوریسم در محدوده مورد مطالعه توانسته است تا حدودی در زمینه اشتغال آفرینی مؤثر واقع شود، اما بررسی ابعاد محیطزیستی، اجتماعی– فرهنگی، اقتصادی و کالبدی – فضایی نشان می‌دهد که به دلیل نبودِ زیرساخت‌های مورد نیاز، کمبود منابع مالی، عدم حمایت ادارات ذیربط در زمینه سرمایه‌گذاری حوزه اکوتوریسم، بی‌توجهی به ظرفیت بُرد اکولوژیکی و میزان پذیرش گردشگران و ضعف آگاهی گردشگران و جامعه محلی در زمینه رعایت اصول پایداری در توسعه اکوتوریسم، موجب برهم خوردن تعادل فضایی در سکونتگاه‌های روستایی بخش دالخانی شهرستان رامسر شده است. به‌گونه‌ای که با وجود توانمندی‌های اکوتوریستی بخش دالخانی، تاکنون برنامه‌ریزی لازم برای بهره‌گیری از ظرفیت‌های موجود برای بهبود کیفیت زندگی ساکنان سکونتگاه‌های روستایی به‌عمل نیامده و اقدامات صورت گرفته از سوی مردم بومی در زمینه کسب‌وکارهای حوزه گردشگری طبیعی و اکوتوریسم، تنها بر اساس سلایق فردی بوده است که توانسته است به‌طور نسبی در زمینه ایجاد اشتغال و

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2025-12-06]
[DOI: 10.61882/serd.14.52.6]

کارآفرینی روستایی مؤثر واقع شود. هر چند که این عامل، نمی‌تواند همه انتظارها و توقعات مربوط به توسعه اکوتوریسم و کارآفرینی روستایی را برآورده نماید. بنابراین با توجه به یافته‌ها و نتایج حاصل از پژوهش، موارد پیشنهادی زیر به منظور رعایت پایداری محیطزیستی و صیانت از هویت اجتماعی- فرهنگی محدوده مورد مطالعه ارائه می‌شود:

۱- لازم است با هماهنگی دستگاه‌های مرتبط از جمله وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، سازمان حفاظت محیط زیست، سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری و ... موضوع رعایت ظرفیت اکولوژیکی منطقه و جلوگیری از ورود بی‌رویه و ازدحام گردشگران به عرصه‌های طبیعی (جنگلی و مرتعی) و سکونتگاه‌های روستایی مدّ نظر قرار گیرد.

۲- با توجه به تغییرات کالبدی گسترده در سطح سکونتگاه‌های روستایی بخش دالخانی، ضروری است دستگاه‌های تأثیرگذار به طور جدی موضوع جلوگیری از تغییر کاربری اراضی کشاورزی با هدف پایداری محیطزیستی را پیگیری نمایند.

۳- به منظور توسعه فعالیت‌ها و کسب‌وکارهای روستایی مبتنی بر اکوتوریسم، باید موضوع تقویت زیرساخت‌ها و امکانات مورد نیاز گردشگران و مردم محلی در اولویت طرح‌های عمرانی قرار گیرد.

۴- به موضوع توانمندسازی و مشارکت مردم محلی به‌ویژه زنان روستایی در زمینه کارآفرینی ناشی از اکوتوریسم و انجام سرمایه‌گذاری‌های متناسب با توان‌های محیطی و فرهنگی سکونتگاه‌های روستایی توجه لازم به‌عمل آید.

ملاحظات اخلاقی

همه نویسندگان، اصول اخلاقی را در انجام و انتشار این پژوهش علمی رعایت نمودند.

مشارکت نویسندگان

نویسنده اول: تهیه و آماده‌سازی نمونه‌ها، انجام آزمایش و گردآوری داده‌ها، انجام محاسبات، تجزیه و تحلیل آماری داده‌ها، تحلیل و تفسیر اطلاعات و نتایج، تهیه پیش‌نویس مقاله.

نویسنده دوم: استاد راهنمای اول رساله، طراحی پژوهش، نظارت بر مراحل انجام پژوهش، بررسی و کنترل نتایج، اصلاح، بازبینی و نهایی‌سازی مقاله.

نویسنده سوم: استاد راهنمای دوم رساله، مشارکت در طراحی پژوهش، نظارت بر پژوهش، مطالعه و بازبینی مقاله.

نویسنده چهارم: استاد مشاور رساله، مشارکت در طراحی پژوهش، نظارت بر پژوهش، مطالعه و بازبینی مقاله.

تعارض منافع

بنا بر اظهار نویسندگان، این مقاله تعارض منافع ندارد.

حامی مالی

بنا به اظهار نویسندگان، این مقاله فاقد هر گونه حمایت مالی می‌باشد.

سپاسگزاری

نویسندگان مقاله بر خود لازم می‌دانند از هیأت محترم تحریریه مجله و داوران گرامی به خاطر بازبینی متن مقاله و ارائه نظرهای ساختاری و علمی قدردانی کنند.

منابع

پورجوپاری، مرضیه؛ طیب‌نیا، سیدهادی و پایدار، ابوذر (۱۴۰۳). تحلیل اثرگذاری توسعه اکوتوریسم در توانمندسازی اقتصاد روستاییان (نمونه: روستاهای دارای اقامتگاه بوم‌گردی شهرستان کرمان). *مطالعات جغرافیایی مناطق خشک*، ۱۵ (۵۵). https://doi.org/10.22034/jargs.2023.378560.1006

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2025-12-06]

[DOI: 10.61882/serd.14.52.6]

جمشیدی، علیرضا؛ جمینی، داود و جمشیدی، معصومه (۱۴۰۲). واکاوی ارتباط شاخص‌های کارآفرینی و توسعه پایدار روستایی با استفاده از تحلیل کانونی، مورد مطالعه: سکونتگاه‌های روستایی غرب دریاچه ارومیه، *فصلنامه راهبردهای توسعه روستایی*، ۱۰(۴)، ۴۴۴-۴۱۴. https://doi.org/10.22048/rdsj.2023.360063.2050

حبیبی کوشکوهی، حسن؛ منشی زاده، رحمت الله و رضویان، محمد تقی (۱۳۹۸). تبیین نقش گردشگری در کارآفرینی نواحی روستایی (مطالعه موردی: روستاهای شهرستان املش و رودسر)، *مجله مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی*، ۱۴ (۲). http://jshsp.iaurasht.ac.ir

حبیبی، حمیدرضا و کنعانی کاشانی، علی (۱۳۹۸). تأثیر کارآفرینی راهبردی و نقش آن بر توسعه کارآفرینی اکوتوریسم مورد مطالعه: گردشگری استان تهران، سومین کنفرانس علمی دستاوردهای نوین در مطالعات علوم مدیریت، حسابداری و اقتصاد ایران، اسلام، *مؤسسه پژوهشی آسو سیستم آرمون، اندیشه جغرافیایی*، ۱۱ (۲۲). www.jomaier.ir, ISSN: 2717-1353

حبیبی، حمیدرضا، کنعانی کاشانی، علی (۱۴۰۰). تاثیر کارآفرینی راهبردی و نقش آن بر توسعه کارآفرینی اکوتوریسم (مورد مطالعه گردشگری استان تهران)، *فصلنامه پژوهشنامه مدیریت و مهندسی صنایع*، ۳ (۹)، ۸۵-۷۲.

حجاریان، احمد (۱۴۰۲). استراتژی توسعه مزیت‌های رقابتی کارآفرینی بومی روستایی (مطالعه موردی: نواحی روستایی شهرستان اصفهان)، *توسعه کارآفرینی*، ۱۶(۵)، ۲۸۷-۲۷۲. http://doi.org/10.22059/JED.2024.353089.654115

خسروی‌پور، بهمن؛ اسداله‌پور، مهین و فرندپور، ناهید (۱۴۰۲)، بررسی و تحلیل فرصت‌های کارآفرینانه در روستاها، *جغرافیا و روابط انسانی*، ۶ (۱)، ۴۰-۲۳. http://doi.org/10.22034/gahr.2023.398411.1878

دربان آستانه، علیرضا؛ فتحی‌نیا، ابراهیم؛ یداللهی فارسی، جهانگیر و شاهد، سید حسین (۱۴۰۳). نقش گردشگری در توسعه کسب و کارهای روستایی (مطالعه موردی: شهرستان همدان)، *اقتصاد فضا و توسعه روستایی*، ۱۳ (۵۰)، ۴۷-۶۶. http//doi.org/10.61186/serd.13.50.5

رفیعی، معصومه و مجیدی، افسانه (۱۴۰۰). امکان‌سنجی اکوتوریسم روستایی (مطالعه موردی: روستای قلعه قافه پایین مینودشت)، *فصلنامه مطالعات جغرافیایی مناطق کوهستانی*، ۲ (۱)، ۷۵-۵۹. http://doi.org/10.52547/gsma.2.1.59

سخدری، جواد؛ یداللهی فارسی، جهانگیر و شهریاری، ملیحه (۱۴۰۱). ارائه مدل توسعه اکوسیستم کارآفرینی روستایی (با تأکید بر اقامتگاه‌های بوم‌گردی روستاهای هدف گردشگری استان خراسان رضوی)، *فصلنامه مطالعات اجتماعی گردشگری*، ۱۱ (۱۱)، ۱۹۴-۱۶۹. https://www.sid.ir/paper/1089274/fa

سعیدی، عباس؛ رحمانی، بیژن و فتحی، بهرام (۱۴۰۰). واکاوی نقش کارآفرینی روستایی در توسعه پایدار محلی با تأکید بر پیوستگی روستایی-شهری (مورد شناسی: ناحیه دالاهو، استان کرمانشاه)، *فصلنامه جغرافیا و آمایش شهری – منطقه‌ای*، ۱۱ (۳۹)، ۲۰-۱. http://doi.org/10.22111/gaij.2021.6227

سندگل، محسن؛ اصغری لفمجانی، صادق؛ فاضل نیا، غریب و پیرانی، محمد (۱۴۰۱). محدودیت های کالبدی و محیطزیستی کارآفرینی در روستاهای پیرامونی مرز و تالاب بین‌المللی هامون (مورد مطالعه: بخش قرقری، شهرستان هیرمند)، *دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان*، ۹ (۲)، ۵۸-۳۷. http://doi.org/10.22069/jead.2022.19746.1552

شاطریان، محسن؛ کیانی سلمی، صدیقه و زورمند، پریناز (۱۳۹۷). شناسایی و تبیین علّی عوامل مؤثر بر فرصت‌های کارآفرینی در مناطق کویری با رویکرد اکوتوریسم، (نمونه موردی: کویر مرنجاب)، *جغرافیا (فصلنامه علمی - پژوهشی و بین‌المللی انجمن جغرافیای ایران)*، دوره جدید، ۱۶(۵۷)، ۹۵-۸۳. https://www.sid.ir/paper/399644/fa

شامانیان، مریم؛ رحمانی فضلی، عبدالرضا و عزیزپور، فرهاد (۱۴۰۱). تحلیل تأثیر ظرفیت‌های کارآفرینی بر توسعه متوازن نواحی روستایی (مورد مطالعه: روستاهای شهرستان دامغان)، *پژوهش‌های دانش زمین*، ۱۳ (۴۹)، ۱۸۵-۱۷۲. http://doi.org/10.48308/esrj.2022.100788

فتوحی، مجید؛ حسینی نیا، غلامحسین و سجادی، سید مجتبی (۱۴۰۰). اثرات گردشگری کشاورزی بر توسعه کارآفرینی روستایی با محوریت توسعه پایدار (مطالعه موردی: روستاهای شاخص استان یزد)، *نشریه علمی کاوش‌های جغرافیایی مناطق بیابانی*، ۹ (۲)، ۴۶۷-۴۴۵. http://doi.org/20.1001.1.2345332.1400.9.2.11.5

قلی پور، محمدرضا؛ چراغعلی، محمودرضا و ثنائی‌پور، هادی (۱۳۹۹). طراحی مدل توسعه کارآفرینی اکوتوریسم با رویکرد رفاه اجتماعی در روستاهای هدف گردشگری، *فصلنامه جغرافیا(برنامه‌ریزی منطقه‌ای)*، ۱۱ (۱)، ۳۳۱-۳۴۵. https://ensani.ir/fa/article/481721

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2025-12-06]

[DOI: 10.61882/serd.14.52.6]

لطفی، صدیقه؛ رمضان‌زاده لسبویی، مهدی و ابراهیمیان، مهناز (۱۳۹۶). سنجش نگرش مردم نسبت به نقش آموزش در تمایل به کارآفرینی بوم‌گردی (مطالعه موردی: منطقه کویری و بیابانی خور و بیابانک)، *برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری*، ۶ (۲۱) ، ۷۶-۵۴. http://doi.org/10.22080/jtpd.2017.1528

متولی، علی؛ مبینی دهکردی، علی و صادقی، حسین (۱۴۰۱). فراترکیب رابطه بین اقتصاد چرخشی و اکوتوریسم کارآفرینانه، *مطالعات مدیریت گردشگری*، ۱۷ (۶۰)، ۱۷۵-۱۴۵، http://doi.org/10.22054/tms.2023.68378.2728

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2025-12-06]

[DOI: 10.61882/serd.14.52.6]

References

Abbasi, S., Mirdamadi S.M., Omidi Najafabadi, M., & Farajollah Hoseini, S.J.(2022). Designing a Model of Rural Ecotourism Entrepreneurship Development with Qualitative Approach, *jurnal of Geography and Development*, Volume 20, Issue 66 - Serial Number 66, (March 2022), 131-160. http//doi.org/10.22111/j10.22111.2022.6716 [in Persian]

Binte Morshed, T., & Beatriz Hernández-Lara, A. (2024). Women travelers and social media: Charting the path to economic and entrepreneurial opportunities, *Journal of Destination* Marketing *& Management*, 34, 100952. https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2024.100952

Darban Astaneh, A., Fathi Niya, E., Yadollahi Farsi, J., & Shahed, S.H. (2024). The Role of Tourism in the Development of Rural Businesses: A Case Study of Hamedan County, *Space Economy and Rural Developmen*t, 13(50), 47-66. http//doi.org/10.61186/serd.13.50.5 [in Persian]

Deep Sharma, G., Taheri, B., Cichon, D., Singh Parihar, J., & Kharbanda, A. (2024). Using innovation and entrepreneurship for creating edge in service firms: A review research of tourism and hospitality industry, *Journal of Innovation & Knowledge*, 9, 100572, https://doi.org/10.1016/j.jik.2024.100572

Dredge, D., & Jenkins, J. (2011). Stories of Practice: Tourism Policy and Planning, Published by Ash gate Publishing Limited –England. ISBN 978-0-7546-7460-3, https://doi.org/10.4324/9781315610849

Fotouhi, M., Hoseini Niya, G., & Sajadi, S.M. (2021). Effects of Agritourism on Rural Entrepreneurship Development with Focus on Sustainable Development: Case Study of Selected Villages in Yazd Province, *Scientific Journal of Geographical Explorations of Arid Regions*, 9(2), 445-467. http//doi.org/20.1001.1.2345332.1400.9.2.11.5 [in Persian]

Gálvez-García, María-Cristina, Jaraíz-Arroyo, Germán, Ruiz-Ballesteros, Esteban (2025). Homecoming tourism and community social capital, *Annals of Tourism Research*, Volume 110, 103886, https://doi.org/10.1016/j.annals.2024.103886

Gholipour, M.R., Cheraghali, M., & Sanayi Pour, H. (2020). Designing a Model for Ecotourism Entrepreneurship Development with a Social Welfare Approach in Target Tourism Villages, *Quarterly Journal of Geography (Regional Planning)*, 11(1), 331-345, [in Persian] https://ensani.ir/fa/article/481721

Habibi kooshkoohi, H., Monshizadeh, R., & Razaviyan, M.T. (2019). Explaining the Role of Tourism in Rural Entrepreneurship: Case Study of Villages in Amlash and Rudsar Counties, *Journal of Human Settlement Planning Studies*, 2(14), 305-319. http://jshsp.iaurasht.ac.ir [in Persian]

Habibi, H., & Kanani Kashani, A (2019). The Impact of Strategic Entrepreneurship and Its Role in Ecotourism Entrepreneurship Development: Case Study of Tehran Province Tourism, Proceedings of the 3rd Scientific Conference on Modern Achievements in Management, Accounting and Economics Studies in Iran, *Asu Armon Research Institute, Geographical Thought*, 11(22). www.jomaier.ir, ISSN: 2717-1353 [in Persian]

Habibi, H., & Kanani Kashani, A. (2021). The Effect of Strategic Entrepreneurship and Its Role on the Development of Ecotourism Entrepreneurship: Case Study of Tehran Province Tourism, *Journal of Management and Industrial Engineering Research*, 3(9). 72-85. [in Persian]

Hafezi, F., Bijani, M., Gholamrezai, S., Savari, M., & Panzer-Krause, S. (2023). Towards sustainable community-based ecotourism: A qualitative content analysis, *Science of The Total Environment*, Volume 891, 164411, https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2023.164411

Hajariyan, A. (2023). Development Strategy of Competitive Advantages in Indigenous Rural Entrepreneurship: Case Study of Rural Areas in Isfahan County, *Entrepreneurship Development*, 16(5), 272-287. http://doi.org/10.22059/JED.2024.353089.654115 [in Persian]

Hall, C., Michael, Page., Stephen, J. (2014). The Geography of Tourism and Recreation, Pub. Location London, First Published, Edition4t. http//doi.org/10.4324/9780203796092

Jamshidi, A., Jamini, D., & Jamshidi, M. (2023). Investigating the Relationship between Entrepreneurship Indicators and Sustainable Rural Development Using Focal Analysis: Case Study of Rural Settlements West of orumiye Lake. *Quarterly Journal of Rural Development Strategies*, 10(4). 414-444. https://doi.org/10.22048/rdsj.2023.360063.2050 [in Persian]

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2025-12-06]

[DOI: 10.61882/serd.14.52.6]

Javier García Higuera, H., Rogelja, T., & Secco, L. (2023). Policy framework as a challenge and opportunity for social innovation initiatives in eco-tourism in Colombia, *Forest Policy and Economics*, Volume 157, 103076. https://doi.org/10.1016/j.forpol.2023.103076

Khosravi Pour, B., Asadollahpour, M., & Farandpour, N. (2023). Investigation and Analysis of Entrepreneurial Opportunities in Rural Areas, *Geography and Human Relations*, 6(1), 23-40. http//doi.org/10.22034/gahr.2023.398411.1878 [in Persian]

Lotfi, S., Ramazan Zadeh Lasbuyi, M., & Ebrahimiyan, M. (2017). Measuring Public Attitudes towards the Role of Education in Willingness to Engage in Ecotourism Entrepreneurship: Case Study of the Desert and Arid Region of Khur and Biabanak, *Tourism Planning and Development*, 6(21). 54-76. [in Persian] http//doi.org/10.22080/jtpd.2017.1528

Mandi´c, A., Petri´c, L., & Piv˘cevi´c, S. (2025). Harmonizing sustainability and resilience in post-crisis cultural tourism: Stakeholder insights from the split metropolitan area living lab, *Tourism Management Perspectives*, Vo. 55, 101331, http//doi.org/10.1016/j.tmp.2024.101331

Motavalli, A., Mobini Dehkordi, A., & Sadeghi, H. (2022). Interlinking Circular Economy and Entrepreneurial Ecotourism: A Combined Approach, *Tourism Management Studies*, 17(60). 145-175. [in Persian] http//doi.org/10.22054/tms.2023.68378.2728

Nugroho, I., Pramukanto, F.H., Negara, P.D., Purnomowati, W., & Wulandari, W. (2016). Promoting the rural development through the ecotourism activities in Indonesia, *American Journal of Tourism Management*, 5(1), 9-18, http//doi.org/10.5923/j.tourism.20160501.02

Pang, Q., Hao, F., Xiao, H., & Bao, J. (2024). Community empowerment: Pro-poor tourism income distribution, *Annals of Tourism Research*, 106, 103764. http//doi.org/10.1016/j.annals.2024.103764

Pourjoopari, M., Tayyebniya, S.H., & Paydar, A. (2024). Analyzing the Impact of Ecotourism Development on Empowering Rural Economy (Case Study: Villages with Ecotourism Accommodation in Kerman County), *Geographical Studies of Arid Regions*, 15(55), 43-70. http//doi.org/10.22034/jargs.2023.378560.1006 [in Persian]

Purba, I.S., Avenzora, R., Anggraini, E., & Darusman, D. (2023). Analysis of External Factors on Rural Ecotourism Entrepreneurship (Case Study in Bogor Regency of West Java), *Indonesian Journal of Forestry Research*, 10(1), 91-104, https://doi.org/10.59465/ijfr.2023.10.1.91-104

Rafiei, M., & Majidi, A. (2021). Feasibility Study of Rural Ecotourism: Case Study of Qaleh Qafe Pain Village, Minoodasht, *Quarterly Journal of Geographical Studies of Mountainous Regions*, 2(5). 59-75. http//doi.org/10.52547/gsma.2.1.59 [in Persian]

Reddy Kummitha, H., Kareem, M.A., & Reddy Paramati, S. (2023). The residents' participation in tourism based social entrepreneurship organization: Evidence from residents' perception on ecosphere social enterprise, *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, volume 44, 100687. https://doi.org/10.1016/j.jort.2023.100687

Saeedi, A., Rahmani, B., & Fathi, B. (2021). Investigating the Role of Rural Entrepreneurship in Local Sustainable Development with Emphasis on Rural-Urban Continuity: Case Study of Dalahu Region, Kermanshah Province, *Quarterly Journal of Urban and Regional Geography and Planning*, 11(39), 1-20. http//doi.org/10.22111/gaij.2021.6227 [in Persian]

Sakhdari, J., Yadollahi Farsi, J., & Shahriari, M. (2022). Proposing a Development Model for the Rural Entrepreneurship Ecosystem with Emphasis on Ecotourism Accommodations in Target Tourism Villages of Khorasan Razavi Province, *Quarterly Journal of Social Studies in Tourism*, 11(21), 169-194. https://www.sid.ir/paper/1089274/fa [in Persian]

Samal, R., & Dash, M. (2023). Ecotourism, biodiversity conservation and livelihoods:Understanding the convergence and divergence, *International Journal of Geoheritage and Parks*, volume 11, 1–20. https://doi.org/10.1016/j.ijgeop.2022.11.001

Sanadgol, M., Asghari Lafmejani, S., Fazel Nia, G., & Pirani, M. (2022). Physical and Environmental Constraints of Entrepreneurship in Peripheral Border Villages and the International Hamun Wetland: Case Study of Qorqori District, Hirmand County, *Gorgan University of Agricultural Sciences and Natural Resources*, 9(2), 37-58. http//doi.org/10.22069/jead.2022.19746.1552 [in Persian]

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2025-12-06]

[DOI: 10.61882/serd.14.52.6]

Shamaniyan, M., Rahmani Fazli, A., & Azizpour, F.(2022). Analyzing the Impact of Entrepreneurial Capacities on Balanced Development of Rural Areas: Case Study of Damghan County Villages, *Land Studies Research*, 13(49), 172-185. http//doi.org/۱۰/۴۸۳۰۸/esrj.۲۰۲۲/۱۰۰۷۸۸ [in Persian]

Shateriyan, M., Kiyani Salami, S., & Zoormand, P. (2018). Identification and Causal Analysis of Factors Influencing Entrepreneurial Opportunities in Desert Areas with an Ecotourism Approach: Case Study of Maranjab Desert, *Geography (Scientific-Research and International Quarterly of the Iranian Geographical Society)*, New Series, 16(57), 83-95. https://www.sid.ir/paper/399644/fa [in Persian]

Sima, E, Bordânc, F., & Sima, C, (2015). Entrepreneurship role in promoting rural tourism. *Agricultural Economics and rural development*, 12(1), 71-80 https://ipe.ro/RePEc/iag/iag_pdf/AERD1501_71-80

Soenarto, S., Rahmawati, R., Riani Suprapti, A., Handayani, R., & Sudira, P. (2018). Green Entrepreneurship Development Strategy Based on Local Characteristic to Support Power Eco-Tourism Continuous at Lombok, *Journal of Tourism & Hospitality*, 7(6) , 1000394, http//doi.org/10.4172/2167-0269.1000394

Wildan, W., & Sukardi, S. (2020). Effectiveness of Ecotourism Sector-Based Economic Strengthening Models for Local Community Entrepreneurial Competencies. *Journal of Environmental Management and Tourism*, 11(2), 314-321. https://doi.org/10.14505//jemt.v11.2(42).09

Zhang, C., Chen, D., Yang, Q., Sun, X., & Zheng, W. (2024). Rural land consolidation as an instrument for decreasing farmers' dependence on ecosystem services: Heterogeneity analysis based on consolidation modes and topographic types, *Ecological Informatics*, volume 82, 102715. http//doi.org/10.1016/j.ecoinf.2024.102715

Zvikonyaukwa, J., Musengi, K., & Mudzengi, C.P. (2023). Assessing the Contribution of Ecotourism to Economic Growth and Rural Development Offered by Wildlife Resources to People Living in Communities around Matusadonha National Park, *Journal of Sustainable Business and Economics*, 6(2), 12–24. https://doi.org/10.30564/jsbe.v6i2.5692

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2025-12-06]

[DOI: 10.61882/serd.14.52.6]